

52428

VICSAY LAJOS
Terjesztve, 193

1940. DEZ. 18.

hő. n. é.

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

kir. ügyész.

1941.

NEVELÉSI FÜZETEK

január

1. füzet.

Magyarságtudat.

A magyar történelemben újra és újra megismétlődő folyamat, hogy nehéz időkben, hatalmas feladatok elé állítva, veszedelmek közepette fokozottabban nyilvánult meg a magyarságtudat a nép lelkében is. Ahogyan a hívó lélek Istenhez fohászkodik, úgy idézi a magyar lélek is az ősök szellemét, magyarságát évezredes harcának veszedelmeiben, amikor a lét vagy nem lét kérdése az örökös küzdelemtől örökké borongós magyar lélekben újra felvetődik. Csodálatos nép vagyunk, telve hibákkal, könnyelmű, vállvonogató magatartással, s mindig csak az utolsó percben vesszük észre a felénk rohanó veszedelmet. Akkor azonban habozás nélkül, hősi küzdelemben mindent kockára téve nézünk szemébe a veszedelemnek. Az életveszély, a nemzeti életünk szabadságát, függetlenségét veszélyeztető események, amikor a feladatok lehetetlenül nagy áldozatot kérnek, a kétségbeesett rádöbbenés a valóságra, teszik a magyart hőssé, önfeláldozó magyarrá, egyetakaró nemzetté.

Lehet, hogy Ázsiából hoztuk ide ezt a hányaveti módon élő, mégis hős módjára meghalni tudó lelket, de az is lehet, hogy Európában alakult át a magyar lélek, ahol sohasem tudtak és nem is akartak megérteni a nemzetek, ahol magunkra hagyottan kellett védekezni, harcolni az elpusztulásig mindenki ellen. Hiszen csak harc volt az életünk sora, harc a végkimerülésig és utána a lábadozás időszakában sem elég éberek, sem elég rugalmasak nem voltunk ahhoz, hogy a közelgő veszélyt még idejében elhárítsuk.

Most, amikor az egész világ forrong szinte körülöttünk, minket sem kerülnek el az európai eszmeáramlatok s nekünk is állást kell foglalnunk velük szemben. Ez a viharban való helytállás egész nemzetet kíván. Véget kell vetni a parteskodásnak, vége legyen minden gyűlölködésnek, hiszen a hatalmas megpróbáltatások, hősi küzdelmek ideje következett el. Érezzük, tudjuk, hogy a most vajdud Európában nekünk is szerepünk lesz, s hogy ez a szerep nem lesz a legkisebb. Lesz hozzá erőnk és lesz hozzá bátorságunk, hogy helyt álljunk e helyen, ahol egy évezred gyökerezett meg lábunk alatt. De ha...

állunk akkor is, ha reménytelennek tűnne fel ez a küzdelem. Most leszünk igazán magyarok. De erre a nagy helytállásra minden magyarnak fel kell készülnie. Minden magyarnak készen kell állnia, lelkiekben, szellemiekben, imádságaiban, egész szívvel és minden erejével egyet akarni csupán. Csak így tudjuk bizonyítani, hogy a mi fajtánk sem csökevény, nem méltatlan utód, de olyan nép, amely vagy szabadon él hazájában, vagy — ha kell — hát meghal érte.

Ez jelenti ma a magyarságtudatot s ennek kell áthatnia minden magyar nevelő lelkét! Erre neveljük ma minden erőnkkel, szívünknek minden dobbanásával a reánk, gondjainkra bízott magyar ifjúságot!

A helyesírás fokozása.

„Nyelvében él a nemzet.“

A helyesírás tudása az intelligencia, azaz a tanultság és a műveltség fokmérője. — Milyen elszomorítók és szégyent ébresztők a helyesírási hibáktól hemzsegő igazolványok. A falusi vagy kültekli üzletek kirakataiban elhelyezett hirdetések sokszor elszomorítók, vagy nevetségesek. Egy alkalommal megtörtént, hogy olvasom... „régí képek eladó“. Gondoltam elmegyek megnézni, mert régi festmények érdekelnek s kisült, hogy gépek és gép alkatrészek voltak eladó. — Egy piaci bódén ezt a felírást olvastam: „Egyél magyar sajtót.“ Hosszú „ó“-val a sajtót. — A szerelőtől a számlát így kaptam: „Gát“ javítása... „Kád“ helyett, ennyire feleserélte a kemény és lágy mássalhangzókat. Nem is merek szólni a múlt idő; a parancsoló mód; a „val, vel“ hasonulása, a kemény és lágy mássalhangzók egymáshoz kerüléséről. Jól ismerjük ezeknek megtanítási nehézségeit és sajnos elfelejtését és ennek következtében a kevés iskolát végzett felnőtteknél bekövetkező tudatlanságot.

A helyesírás tudása részben sok gyakorlás eredményeképpen, emlékezeti munka, később már gépies tudás, mely nem igényel nagyobb gondolkodást, másrészt tárgyi tudást kíván, hogy kétes esetekben, a szabály, — amelyre sok példa alapján jött rá a gyermek, — adjon útmutatást, felvilágosítást.

A helyesírás tanításánál különösen nagy figyelmet kell fordítani a különböző típusú gyermekekre, ép azért ne gondoljuk, hogy 90%-ban biztos az, hogy a másolási feladat könnyebb a gyermekeknek, mint a tollbamondás, mert a látó típusú gyermek jobb szívesebben másol, de a halló típusú előnyt ad a tollbamondásban. Nekem ez a könnyebb. Különösen tavaly vettem ezt

észre, 2 növendékem állandóan tollbamondást kért. Kérdésemre azt felelték, jobb, ha hallok a szavakat, mintha a táblán nézni kell a szöveget. Ép ezért a másolást is mindig hangosan elolvastam, sőt eleinte, egy-egy nehezebb szót, éppen a leggyengébb íróval íratom a táblára. Ilyenkor ő is jobban figyel, az osztály is lesi, lesz-e hiba, ha van, — nagy a buzgalom, igyekvés, ki javíthatja ki. Ilyenkor azt mondom, most már lehetetlen hibásan írni s valóban ritkán fordul elő helyesírási hiba a gondosan előkészített feladatban, mert ne feledjük „jobb megelőzni, mint javítani a hibát.“

A lelkiismeretes tanító minden alkalmat felhasznál a helyesírás tudás fokozására, mert a helyesírás tökéletes elsajátításához, — különösen a helyesírási érzékkel nem rendelkező gyermeknek — a helyesírás és nyelvi-magyarázat órák nem elegendők.

Helyesírást tanítok az „Írás“ órán is, amikor olyan szavakat íratok egymás után, melyek írásmódja az értelme, vagy a nyelvtani szabály szerint változik. Pl.: kelet, kellett, kel, kell, látunk, láttunk, néz, nézz! fülel, füllel, makkal, mákkal, öt, öt, róka, rokka, foka, foga, makk, mag, stb. Sőt az emlékezetben tartás megkönnyítése érdekében nem csak alkalmaztatom a szót, hanem lehetőleg szemléltetek hozzá, vagy rajzolok, hogy a két szó közti különbség érzékelhető legyen. Ha felrajzolok egy halat és egy gyerekfejet két elálló füllel, vagy egy órát és valakinek az orrát, akkor már nem felejtik el, melyik szót, hogyan kell írni.

Fogalmazási feladataiból állandóan kijegyzem a közöshibákat s ezek közül legalább kettőt-hármat alaposan megbeszélünk s valamennyi növendék beírja házi füzetébe emlékeztetőnek, hogy ezt a szót már nem szabad elhibázni, nem szabad ezen szó helyesírását elfelejteni.

Besz. ért. gyak. órán, olvasmány tárgyalásnál, a vázlat-szavak felírásánál a gyermekeket kérdem, hogyan hangzik, mire kell ügyelni, hogyan írom ezt, vagy azt a szót? II. osztályos növendékeim pl. az új évi vers felírásakor egészen pontosan, tollbamondták a következő, aránylag nehéz szavakat: barátságot, — egészséget, — mindnyájunknak, — tartsd, meg! — add vissza! Természetesen szabályt még nem tudnak, de a pontos kiejtés megadja a tudást.

Az olvasás órát is beállíthatom a helyesírás szolgálatába. Olvasás gyakorlásakor, erősen hangsúlyozva, szótagolva, lassan olvastatom azokat a szavakat, amelyeket nem a kiejtés szerint írunk, hanem amelyeknél a szóelemzés esetei fordulnak elő. Pl.: fog-ta, ront-ja, tud-ja, tanít-sa! kard-juk, ját-sz-on, hat-szor, el ne veszít-sel! stb. Felsőbb osztályokban még a szavakat is megkérdezném és a nehéz szavak gyűjteményébe íratnám. — Néha, haloványan, aláhuzatom a tárgyalat olvasásánál a szavakat.

szes nehéz, vagy furfangos szót s azokat leíratom házi feladatul. A következő olvasási órán ezeket a szavakat, vagy legalább néhányat felíratok a táblára a gyenge helyesírási tanulókkal és ha elhibázták, újra feladom ezen szó írásának gyakorlását.

Mindenki tapasztalhatta, hogy jól olvasó növendékek általában jobban, helyesebben írnak és fogalmaznak, mint a rossz és gyenge olvasók, mert sokkal pontosabb emlékezetük van a szóképekről. Ezért a helyesen írni tudás legfőbb fejlesztőjének az olvasási készség fokozását és minél magasabb szintre való emelését tartom. Egyik törekvésem, hogy minél előbb elérjék második osztályos növendékeim az értelmes, a hangsúlyos, sőt szép olvasás fokát; de a helyesírás érdekében minden olvasás órán szótagolva is olvastatok, hogy a gyermekeknek alkalmuk legyen minden szót, minél figyelmesebben megnézni és a szó helyesírási képét pontosan emlékezetbe vésni. Ilyenkor gyakran előfordul, hogy egyik-másik gyermek ezt feleslegesnek találja, sőt esetleg szóvá is teszi, hogy ez nagyon unalmas, hiszen már jól tudnak olvasni. Ilyenkor evvel a kis elégedetlen és beképzelt gyerekekkel felíratok a szövegből egy különösen nehéz szót, melyet valószínűleg elhibáz. Ekkor látja, hogy e szó helyesírását nem tudja, hogy a lassú olvasás a helyesírás megtanulását célozza.

Harmadik-hatodik osztályban nagyon jó eredményre vezet, ha a nyelvtani anyagnak megfelelően egy-egy nagy méretű helyesírási szemléltető táblát készítünk s ha van az osztályban elegendő üres fal, állandóan kifüggeszthetjük, ha nincs helyünk, legalább arra az időre tegyük ki, míg erről az anyagról tanítunk, vagy amilyen hiba gyakran előfordul.

Pl. Mult idő: „t“ vagy „tt“

I. Kért,	II. Látott,
rendelt,	nézett, nézet
tanult,	szedett
aludt,	kapott,
elfáradt, stb.	adott, stb.
	(adót)

S. alatta szavak gyűjteménye,
melyekhez hozzáírhatunk
zárójelbe mást jelentő szót.

Parancsoló mód: „j“, vagy hasonulás.

I. Tanulj!	II. Nézz!	III. Siess!
Szedj!	Vigyázz!	Süss!
Védj!	Érezz!	Szólítsd!
Pihenj!	Szedd!	Bontsd!
Számo” stb.	Add! stb.	Ébressz fel! stb.

Mód: “ (kötőhang a, e)

Széles-(e)-n
Érvényes-(e)-n
Csendes-(e)-n
Gyors-(a)-n
Hasznos-(a)-n

A feladataikban előfordult hibás
szavakkal állandóan bőví-
hetjük a gyűjteményt.

A „val, vel“ hasonulása.

Könyv-vel,	(könyvel)	tiszt-tel	(tisztel)
Föld-del,	(földel)	vaddal.	

Igeköötők: meg, be, le, föl, ki, át, rá stb.

Megtanulom, Tanuld meg!
Bejön, Jöjjön be!
Fölhöz, Hozzak föl?
Kihoz, Hozzon ki? stb.

Melléknév fokozás: „bb“, „leg bb“.

Legszebb, leghosszabb, legrosszabb, legkisebb, leggyorsabb.
Kemény-lágy mássalhangzók találkozása.

Mosdik, imád-kozik, vas-golyó, azt stb.

Természetesen a gyűjteményt alkalmasszerűen állandóan bőví-
hetjük, a gyerekek feladataiban előforduló hibák kiküszöbölé-
sével.

Iparkodjunk anyanyelvünket, nemcsak a szókincs gyara-
pításával, hanem a helyesírási készség fokozásával olyan magas-
latra emelni, hogy a sok gyakorlás, a sok szószemlélet és ezek
alapján szerzett nyelvtani tudás segítségével, a gyermek írás-
készsége biztos és maradandó legyen, mert, ha elvész nyelvünk,
— elvész nemzetünk is.

Milyen megnyugvással hallottuk a visszaszerzett Felvi-
dék kis magyarjainak nyelvi készségét, — adja a jó Isten, hogy
Erdélyben is ily örömteli legyen meglepetésünk! Felvidéki
tanító testvéreink az elnyomatás és ellenőrzés dacára, olyan jó
nyelvtudású magyarkákat tudtak nevelni, annál inkább kell
nekünk erre törekedni, kik szabad magyar földön alapozhatjuk
meg hazánk újabb ezer évét.

Barabás Ilona.

a szél is
igánykereket.

TANÍTÁSOK — VÁZLATOK.

1941. február 3. hete.

Olvasmánytárgyalás.

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Gaál M.: Az ember, a ló, a szél, a víz és a gőz c. olvasmány tárgyalása.

Nevelési cél: A munka megbecsülése.

I. Előkészítés. a) Érdeklődés keltés. A mindennapi kenyér.. Milyen útat tesz meg a búzaszem asztalunkig? Hogyan őrölik a gabonát? Milyen munkával jut el hozzánk?

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. Az olvasmány bemutatása.

Az ember, a ló, a szél, a víz és a gőz.

Valamikor régesrégen az ember elővett két lapos követ. Az egyikre egy csomó búzaszemet rakott. A másikat ráfektette a búzaszemekre és körbe forgatta. Bizony a karja elfáradt nagyon ebben a munkában! A homloka meg gyöngyözött a verejtéktől.

Egyszer csak arra vetődött a szél.

— Hát te mit művelsz itt, te szerencsétlen? — kérdezte az embertől?

— Búzáat őrölok — felelte az ember.

A szél erre elkezdett kacagni.

— Jaj, de tudatlan vagy, jaj, de tudatlan vagy! mind csak ezt fújta s azzal ott hagyta az embert.

Szaladt a vízhez, aki a hegyoldalból ugrándozott lefelé.

— Hallod-e víz? — szólította meg a szél a vizet. — Az ember nagyon tudatlan!

— Bizony, tudatlan! Bizony, tudatlan! — csacsogta a víz.

A víz partján legelt az ember lova. Meghallotta, hogy mit beszélt a szél a vízzel. Nosza, hazavágtatott! Hadd lássa, miért tudatlan az ő gazdája?

Az ember éppen ezt fontolgatta magában:

— Hát miért vagyok én tudatlan?

A ló odasímult gazdájához s így szólt hozzá:

— Miért búsulsz, kedves gazdám? Nem lehetnék segítségedre?

Az embernek hirtelen jó gondolata támadt. Fogta magát s előkeresett egy rudat. Ráerősítette azt a felső kőre. Oldalt a rúd végére fogta a lovat s azután így szólt hozzá:

— Gőz, lovam, segíts nekem őrölni!

Elkezdett körben járni s forgatta a követ. Meny- folyt így a munka!

Nemsokára megint ott termett a szél. Amikor meglátta az embert és a lovat, elkezdett hahotázni.

— Az ember tudatlan, a ló meg ostoba! — mondta s füttyö-részve odább akart állni.

De már erre felkapott az ember egy nagy dorongot. Szaladt a szél után, hogy emberségre tanítsa.

Tetszett ez a furfangos szélnek. Nosza, hirtelen szembefordult az emberrel! Lekapta fejről a kalapot s elkezdte forgatni a levegőben. Ugy forgatta, mint a ló a követ.

— Hát biz az úgy van: az ember tudatlan, a ló meg ostoba! — csúfolódott a víz.

Az embernek sem kellett egyéb. Szaladt a doronggal a vízhez. Akkorát csapott rá, hogy csakúgy csattant. De — uramfia! — mi történt? A víz elkapta a dorongot s vitte, sodorta, úgy forgatta, mint a ló a követ.

Az ember leült a víz partjára s ezt gondolta:

— Várjatok csak, majd megmutatom én nektek, hogy nem vagyok tudatlan!

Másnap aztán így szólt a lovának:

— Nem fárasztalak többet, kedves lovam! Befogom helyetted a vizet.

Ugy is tett. Készített egy nagy kereket sok lapáttal. Odaállította a vízbe s ráparancsolt, hogy forgassa a kereket. Mit volt tennie a víznek, mit nem: engedelmeskedett. Bezzeg nem csúfolta többé az embert!

Az ember azután odavitte a két követ a víz partjára. A felső kőhöz erős rudat kötött az egyik végénél fogva. A rúd másik végét meg a forgó kerékhez erősítette. Forgott a lapátos kerék, de forgott ám a kő is! Az ember pedig meglegedetten nézte: hogyan örül helyette is, meg a ló helyett is a víz. A lónak is nagyon tetszett ez.

De jött megint a szél s mikor látta, hogy a víz hajtja a kereket, ismét elkacagta magát:

— No, víz pajtás, téged ugyan lóvá tett az ember!

Azzal el is futott. Az ember utána kiáltott:

— Hiába szaladsz! Találkozunk mi még! Lóvá teszek én még téged is!

Nemsokára ezután épített az ember egy cukorsüveg-alakú házat. A tetején oldalt két nagy lapátot keresztbe fektetett. A lapátokra vásznat feszített ki s készen volt a vitorla. A két lapos követ elhelyezte ebben a különös épületben. A rudat oda-kötötte a vitorla rúdjaához. Azután így szólt nagyvidáman a szélhez:

— No, szél-urfi, most rajtad a sor! Gyere és dolgozzál nekem!

A parancsszóra — kénytelen-kelletlen — jött a szél is. Belekapaszkodott a vitorlába és hányta velük a cigánykereket.

Megindult erre a lapos kő is és forgott: örölte a gabona-szemeket.

Igy tette lóvá az ember a szelet is. Bezzeg ő sem kavargott többé az emberen!

De az ember nem tudta többé használni a vizet és a szelet. A szél néha hetekig pihent: nem fújt. Bizony a vitorlák ilyenkor tétlenül álltak. A víz meg nyáron a nagy melegtől megbetegedett, lesóványodott, megapadt. Alig volt jártányi ereje. Hogy tudta volna így a nehéz kereket hajtani? Télen pedig jégpáncélba öltözött és mozdulni sem tudott.

Az ember egyszer egy téli estén elgondolkodva ült a tűzhely mellett. Nézte: mint forr a víz a fazékban. Egyszer csak megmozdul a fazék fedele, mintha emelgetné valaki. Emelgette is azt, de nem ember, hanem a forró vízpára: a gőz.

— Nohát, én megpróbálom a gőzt is lóvá tenni! — gondolta az ember.

Azzal épített egy nagy kőházat. Tett belé egy nagy-nagy üstöt. Azt megtöltötte vízzel. Az üst alá tüzet rakott. A tűz felforralta a vizet, a vízből gőz lett. A gőz azután nekilátott a munkának: forgatta a kerekeket s örölt pompásan. Később fűrészelt is, kocsit és hajót hajtott.

Egyszer a szél meghallotta, hogy a malomban valami úgy sípol, amint ő szokott. Odafordult a malomhoz és kíváncsian kérdezte:

— Ki vagy te?

— Én vagyok a gőz.

— Mit csinálsz?

— Künn sípolok, benn örölk.

Az ember pedig kinézett a gőzmalom ablakán s büszkén mosolygott.

— Erősebb vagyok a víznél, a szélnél. Mindenkinél erősebb vagyok az *eszemmel*.

A jó Isten hallotta ezt és mosolygott.

Aztán egy napon a víz elindult a hegyekből. Árvízzé dagadt s elseperte a házakat, gőzmalmokat. A szél meg viharra bősüült. A szélvihar háborgóvá tette a tengert és összetörte a nagy gőzhajókat. Az emberek pedig térdreborultak és jajgattak. Kérték az Istent, hogy hatalmas kezével védje meg őket a pusztulástól.

A jó Isten szelíden mosolygott. Mosolyára az árvíz visszatért medrébe, a vihar békét hagyott a tengernek. A vízimalom kerekei és a szélmalom vitorlái ismét engedelmesen dolgoztak az embernek. A gőzmalom is vígan zakatolt és sípolt és serényen folyt az emberi munka. Az ember hálát adott a jó Istennek és örvendett a békés munkának.

b) Az olvasmány által keltett élmény megbeszélése. Az ember sikerein annyira fellelkesült, hogy végre magát tartotta a

világ leghatalmasabb lényének. Göggjében megfélekedezett mindeneknek Alkotójáról is! De az Ur észretérítette. Így van ez sokszor az életben is. Az ember — különösen ma! — szinte maga is megittasul a technika (gépi találmányok) alkotásaitól, s már-már kész elhinni magáról, hogy nála nagyobb, hatalmasabb, eszesebb lény nincs is a világon. Ilyenkor azután valami jótékony „szerencsétlenség“ igen hamar felébreszti önhittségéből, s bizony, mindannyiszor kénytelen bevallani, hogy mégsem ő a világ ura, hanem felette is áll valaki, aki az embert is teremtetten s aki felette áll mindnyájunknak: az Isten! (Elmélyítés.)

c) Az olvasmány gondolatsoportonként való olvastatása. Szómagyarázat.

Az ember és a ló.

Az ember munkába fogja a vizet is.

Az ember munkába vonja a szelet is.

A gőz sem kerülheti el sorsát.

Az elbizakodott ember.

Az Isten észretéríti az embert. (Árvíz.)

Az Ur megengesztelődik.

d) Az olvasmány egészben való elolvastatása. Tartalmának elmondatása.

III. Összefoglalás. a) Elmélyítés. Az emberi leleményesség és találékonyosság munkába fogja a természeti erőket, azokat a saját céljaira állítja be. Az ember eszével emelkedik a többi élőlény fölé. De ezzel nem szabad visszaélnie! A körülöttünk levő dolgok mind kényelmesebbé teszik az ember életét: a gőz, villany, rádió stb. de ha arra használjuk fel a természetben levő erőket és anyagokat, hogy embertársaink javaira, életére törjünk általuk, már visszaélünk az emberi ésszel, s ilyenkor nem marad el az Isten figyelmeztető büntetése sem!

1941. február 4. hete.

Földrajz.

IV. OSZTÁLY.

• *A tanítás anyaga:* A hazatért Erdélyi rész.

Nevelési cél: A visszakapott terület ismertetése.

I. *Előkészítés.* a) Érdeklődés-keltés. A múlt év augusztus 30-i események felújítása és megbeszélése. (Közös megbeszélés alapján.)

b) Célkitűzés. Ismerjük meg hazánk azon részét, amit visszanyertünk!

II. *Tárgyalás.* a) A visszatért vármegyék. Magyarországhoz a második bécsi döntés tizenegy vármegyét csatolt vissza részben vagy teljes egészében. Ez a tizenegy vármegye: Beszterce-Naszód, Bihar, Kolozs, Maros-Torda, Máramaros, Szatmár, Szilágyság és Szolnok-Doboka, végül pedig a három székely megye, Csík, Udvarhely és Háromszék. Teljes egészében visszatértek

Maros-Torda, Udvarhely, Csik és Háromszék megyék, illetve Háromszéknél a határ Zágon alatt húzódik el és kismértékben tér el a régi magyar határtól, minthogy azonban az eltérés területén lakosság alig van, ez a kis különbség figyelmen kívül hagyható. A többi vármegye kisebb-nagyobb mértékben csak részletekben került hozzánk vagy úgy, hogy már meglévő csonka vármegyéhez került vissza eddig elszakított része (Máramaros). Teljes egészében került vissza Szolnok-Doboka és Beszterce-Naszód vm. is. Kolozs vármegyének nagyobbik része esik határainkon belül.

b) Bihar vm. és Nagyvárad. Most pedig nézzünk szét a hazakerült részeken. Vegyük először Bihar vm.-ét és székhelyét, Nagyváradot.

Nagyvárad magyar jellegét a húsz esztendő idegen uralom alatt sem veszítette el. Várad magyarul élt, beszélt és gondolkozott. A Sebes-Körös partján fekvő csinos város, amely Szent László sírját őrzi, egyuttal rk. püspöki székhely is. Még a románok sem vonták kétségbe, hogy a trianoni szerződés révén a hazánktól elválasztott Erdély és a határsáv még elszakítása után is az Alföld felé fordult gazdasági életével. Nagyváradra nagy hivatás vár a megnagyobbodott Magyarországon! A városnak jelentős ipara van: vas-, fém- és agyagipara, elég jelentős szövőfonó és bőripara, kémiai ipara, mész- és téglagyárai, végül a megmaradt malmok s az elég jelentős szeszgyártás.

c) Szilágy megye, a magyar kert. A magyarság különös örömmel vette, hogy hazakerült Ady Endre nagy költőnk szülőháza és zilahi gimnáziuma. Ebben a megyében áll Zsibó vára és kastélya, a báró Wesselényi-család fészke. Szilágy megyével egyébként pompás szőlőket, remek kertgazdaságot kaptunk vissza. Híres a szilágyi alma, szőlő, dohány, kender, cukorrépa is. A vadászok számára pedig gazdag vadállományú erdősegei jelentenek nagy nyereséget.

d) Szatmár vm, Nagybánya és Szatmárnémeti. Szatmár megyében a Szamos szép lankáin találjuk a régi magyar művészek fészket, a gyönyörű fekvésű Nagybányát, melynek híres művésztelepéről sok magyar mester került világhírré. Gazdaságilag e vármegyében kaptuk vissza — a máramarosin kívül — jelentős bányavidéket. Arany, ezüst és a ma annyira értékes rézbányák vonulnak végig a szatmári völgyekben. Szelestyén üveggyárat, Szatmárnémetiben ezenkívül vas- és gépgyárat, téglagyárakat és kisebb szövőfonóüzemeket találhatunk. A megye lakossága éppen úgy, mint Szilágyban, kertészettel, gyümölcs- és dinnyetermeléssel, szőlőműveléssel foglalkozik belterjesen.

e) Máramaros vm. elláthatná sóval egész Európát. Azzal, hogy Máramaros vm. ismét teljesen hozzánk került, olyan gazdag sóbányáink vannak, amelyek termelése Orosz- és a távoli Skandináv-félsziget kivételével egész Európát elláthatja sóval.

A leghíresebb sóbányák Máramarosban Rónaszék, Sugatag és Aknaszlatina. Máramaros visszatértével a Tisza minden forrása ismét teljesen magyarra lett. Ez nagyjelentőségű azért, mert fausztatásunkat nem zavarhatja meg többé idegen hatalom, sem az ujonnan épített gátak és víztárolók, a Kárpátalján készülő hatalmas elektromos erőtelepek és az Alföld öntözése sem kerülhet veszedelembe. A máramarosi hatalmas erdőségekkel szintén nagy gazdasági kincset nyertünk.

f) Beszterce-Naszód és Szolnok-Doboka vm. Beszterce-Naszód a kétezerméteres Radnai havasok megyéje. Beszterce régi várával, szintén erdőségeivel jelent gazdasági értéket. Itt hatalmas fenyvesek vonulnak végig a hegygerinceken. Szolnok-Doboka teljesen hegyes vármegyénk, gazdag sóbányával (Dés-akna), de jelentős még arany, ezüst és vasércbányászata is. A megye régi székhelye, Dés, történelmi magyar város.

g) Kolozsvár. A visszatért területek szíve az a város, amiért minden magyar szíve dobogott, Kolozsvár. A Királyhágó gyönyörű, kanyargó gépkocsiútján túl először a csucsai kastély köszönti a Sebes-Körös völgyében a Kolozsvár felé érkező utast. Magyar lett ismét a varrottasáról híres Bánffyhunad, mienk lett a történelmi Gyalu is, a Gyalui-havasok lábánál. Kolozsvár, az erdélyi élet főhelye, ma is megdobogtatja szívünket. Mátyás király szobra, Fadrusz János kiváló műve még érintetlenül áll. Mögötte ott áll még a négyszázéves Szent Mihály-templom, ennek harangjai köszöntötték az egyesülés szent ünnepén bevonuló magyar honvédeket, a Horthy-bakákat, akiket annyira várt már ez a vidék! Nagyváradhoz hasonlóan Kolozsvár is rendkívül gazdag ipari üzemekben. A város ugyan elszakadt a mezőség hatalmas földgáztelepeitől, de a városnak magának is van kémiai, cement és téglá, bőr- és szövő-fonó, papír- és nyomda-, fafeldolgozó, fém- és vasipara.

A visszatért vidékkel olyan gazdag lett hazánk erdőségekben, hogy egyáltalán nem szorulunk többé idegen fára.

h) Marosvásárhely és Maros-Torda vm. Maros-Torda vm. től kezdve a határ a legtisztább és legősibb magyar és székely vidékeket kapcsolta vissza hazánkhoz. A Felső-Maros völgyében szebbnél-szebb régi magyar kastélyok állanak ismét Magyarországon földjén. Visszatért Marosvécs, a báró Kemény-család fészke, Gernyeszeg, a Teleki-család régi kastélya, híres könyvtárával. Marosvásárhely szép csucsíves templomával, ízig-vérig magyar jellegével is hazajött húsz évi szenvedés után. Itt vezet át különben a híres székely körvasút, amelynek most új csatlakozását kell megépíteni Kolozsvár felé. Visszakerült Maros-Tordával a méltán híres Szováta-fürdő is.

i) A Székelyföld. Hogy a három székely vármegye mennyi drága kincset, főleg mennyi szépséget és eredetiséget hozott vissza a magyar hazának, hamarjában fel sem tudnánk mind sorolni. Itt vannak a híresnél-híresebb fürdők és ásványos for-

rások: Borszék, Korond, Tusnádfürdő, Bálványosfüred, Málnás, Bodok, az ugyancsak háromszéki Előpatak, Kovászna stb., a Hargita a Gyergyói-havasok, az udvarhelyi hatalmas-erdőségek, a ritka természeti jelenségek, mint a torjai Büdös-barlang, a geizires hegyi tavak, az óriási havasi legelők és végül, de sorrendben nem utoljára a székely élet és a székely művészet ezernyi kincse Magyarország büszke kincsei lehettek újra!

Udvarhely régi katolikus és református gimnáziumokkal, Csíkszereda és Gyergyószentmiklós, Kézdivásárhely és Sepsi-szentgyörgy, a nagyobb székely városok, amelyek mind hazatértek. Erdőgazdálkodásán kívül a három vármegye állattenyésztése is nevezetes. A peremvidék havasi legelőin legfejlettebb a juhtenyésztés, de gazdag szarvasmarha állománnyal is gazdagabb lett hazánk közgazdasága.

Az építészet és művészi emlékek olyan dúsan és annyi gazdagsággal sorakoznak egymás mellett, hogy nem is tudnánk azokat itt mind sorra venni. Mit említsünk hirtelen, a derzsi templomot vagy a farcádit, Kászont vagy Zágont, Rugonfalvát vagy Kézdivásárhelyt? A mádэфalvai vagy az udvarhelymegyei székelykapukat, házakat, otthonokat? Különösen Udvarhely megyében élénk a háziipar.

De hát ki tudná ilyen röviden felsorolni mindazt, amivel gazdagabbak lettünk, hogy hazánk e része, Erdélynek egy darabja hazajöhetett végre hozzánk? Azonban legutoljára mondjuk ugyan, de még egyszer hangsúlyoznunk kell, mindezekon kívül, amiket felsoroltunk itt röviden, legjobban mégis azoknak a magyar testvéreinknek örülünk, akik húsz évi rabság után végre újra magyarnak mondhatják magukat bántódás nélkül!

III. Összefoglalás. Vezérszavak alapján összefoglaljuk a mondottakat. Képszemléltetés.

1941. február 4. hete.

Egészségi ismeretek.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Testünk gondozása.

Nevelési cél: Ép testben ép lélek.

Szemléltetés: A legegyszerűbb testápolás bemutatása.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A mult órán tanult anyag felújítása.

b) Célküzés.

II. Tárgyalás. a) A test tisztaságáról általában. Igen sok betegségnek testünk tisztátalansága az oka. De visszataszító is a piszkos test vagy ruházat. E két okból kell vigyáznunk testünk tisztaságára!

b) A mosakodás. Testünk fedetlen részéhez sok por, piszok tapad. Ezt a port és piszkot naponkénti mosakodással távolítjuk

el. A mosakodáshoz víz és szappan kell. Nagyon jó és célszerű, ha folyó vízben mosakodunk. Ez különösen városokban fontos, ahol több a por és piszkok s így jobban piszkolódik a bőr. A legtöbb városban vízvezeték van és így mosakodásunkat folyó vízben végezhetjük. Azonban nemcsak testünk fedetlen részeit kell naponta megmosni, de tanácsos egész testünket ugyanígy gondozni.

Szokjuk meg az *étkezés előtti kézmódsást*. Valahányszor az illemhelyről eltávozzunk, mossuk meg kezeinket.

c) Fürdés. Hetenkint legalább egyszer fürdjünk, mossuk meg egész testünket. Ez a tisztálkodási fürdő, amelyhez mindig szappant és melegvizet használjunk. A tisztálkodási fürdőn kívül szükséges a langyosabb üdítő fürdő is. Az üdítő, edző fürdők nem teszik szükségtelemmé a tisztálkodási fürdőket. Tehát nyáron, amikor mindenkinek módjában áll az üdítő fürdők használata, azért ne hanyagoljuk el a tisztálkodási fürdőket sem. Fürdés után testünket szárazra töröljük. Vigyázzunk arra, hogy meg ne hüljünk.

d) Hajápolás. A haj ápolása a hajas fejbőr ápolásával kapcsolatos. Minél tisztább a fejbőr, annál egészségesebb, annál szebb a haj. Ezt nem helyettesítheti sem a haj zsírozása, sem egyéb kendőzése. A hajas fejbőr tisztaságát vízzel, szappannal és gyakori fésüléssel biztosítjuk. Más fésűjét ne használjuk, mert könnyen bőr- és hajbetegségeket szerezhetünk.

e) A köröm ápolása. Ujjaink végén a körmök megszilárdítják a puha ujjakat és biztosítják a megragadást, a fogást. Körmünk nélkül a fogás hiányos és bizonytalan, azért a kéz munkabírása érdekében körmeink épségére vigyáznunk kell. De vigyáznunk kell körmeink tisztaságára is. A köröm egy része tulnő az ujj hegyén és ez a tulnőtt körömalja hamar megtelik piszokkal. A tulnőtt körmöt le kell vágni. Rövidre nyírott köröm alatt kevesebb piszkok gyűl össze. A köröm alól körömkefével könnyen eltávolíthatjuk a piszkot. Az egészséges köröm mindig rózsaszínű. A gondozatlan köröm szakadozott, piszkos, szürke. Ezt a szürkéséget sokan festékekkel akarják eltüntetni. A köröm (festéséből) tisztátlan kezeléséből sokszor körömgulladás keletkezik, mely a köröm elvesztésével, sok fájdalommal és a kéz munkaképességének csökkenésével jár. A körömrágás illetlen, egészségtelen szokás.

f) A fogak ápolása. Minden étkezés után öblítsük ki a szánkát, nehogy az ottmaradt ételmaradék bomlásnak induljon, mert az elrontja a fogakat. Az ember fogai kissé sárgásfehér színűek. Az egészséges fog a színét meg is tartja. Amint a fog megbetegszik, elveszti a színét és krétafehérré, sötétebb sárgává, vagy feketéssé válik. Minden embernek arra kell törekednie, hogy fogai egészségesek maradjanak. A fogak egészségét a kellő mennyiségű vér biztosítja, mely a fogat belülről

táplálja és a kellő erősségű zománc, mely a fogat kívülről védi. Ha a fog vérszegény lesz, akkor nem kap elegendő táplálékot, életképességében legyengül és a külső ártalmaknak nem tud ellentállani. Ha a zománc sérül meg, akkor a sérülés helyén baktériumok hatolnak be a fogba, amelyek a fog belsejét tönkreteszik. A fogzománcsérüléseket tömésekkel gyógyítja meg az orvos. A fog vérszegénységét testünk általános gondozásával és erős rágással akadályozzuk meg. Aki sokat rág, annak rendesen szépek a fogai. A fogak színét és épségét a fogkefe is nagyban biztosítja. Fogkefével a fogakat nemcsak keresztbe, hanem hosszában és a rágófelületén is kefélni kell.

g) Az orr gondozása. Az orr, mint a lélekző csatorna kezdete, sok piszokkal, porral telítődik. A port és piszkot gyenge orrfúvással el kell távolítani. Orrunk hátsó része egy keskeny csatorna útján a középfüllel is összeköttetésben van. Megtörténhetik, hogyha mind a két orrnyílást befogjuk és erős fúvással távolítjuk el az orr váladékát, akkor belőle a középfülbe is kerülhet (középfülgyulladás!). Éppen ezért előbb mindig az egyik orrnyílást, azután a másik nyílást fújjuk ki. Miután az orr váladékában nagyon sok a por és a porban fertőző anyag található (baktérium), a zsebkendőnket mindig ugyanabban a zsebünkben hordjuk, így mindig csak egy zsebünk lesz piszkos, fertőzött. Ebbe a zsebbe aztán semmi olyasmit nem teszünk, amit eszünk vagy amivel eszünk, vagy amit gyakran kézbe veszünk (zsebkést, ceruzát, cukrot stb.). Ha megszoktuk azt, hogy zsebkendőnk mindig ugyanabban a zsebben található, akkor ha hirtelen szükségünk van rá, pl. tüsszentésnél, azonnal meg is találjuk.

h) A szem ápolása. Por, piszok, erős, gyenge fény, szél és sok egyéb ártalom érheti a szemet. A könnyezés kimossa a szembe kerülő piszkot, sokszor azonban meleg vízzel kell segítségére sietnünk. Nem árt, ha naponkénti mosakodásunknál ezt gyakoroljuk is. Ha szemünkbe idegen anyag kerül, legcélszerűbb vele orvoshoz menni, mert csak a legritkébb esetekben tudja vele környezetünk eltávolítani. Szokjuk meg a külön törülközőt. Közös mosdótál és közös törülköző fertőző betegségeket terjeszthet.

A jó szem látástávolsága (írás és olvasásnál) 25–30 cm. Aki írásnál és olvasásnál csak ennél közelebről vagy távolabbról látja a betűket, az okvetlenül forduljon orvoshoz. Hibás és helytelen olvasással és írással elronthatjuk egészséges szemünket.

III. Összefoglalás. A mosakodásról, fürdésről, haj-, köröm-, fogak-, az orr és szem ápolásáról tanultak megbeszélése, összefoglalása. A helyes ápolásuk módjának bemutatása és megbeszélése.

1941. február 3. hete.

Természettan.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Az iránytű tulajdonságai.

Nevelési cél: Gyakorlati ismeretek szerzése.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az előző órán tanult anyag felújítása és számonkérése.

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. a) Előzetes kísérletek, megfigyeltetések.

A következő kísérleteknél vasból készült tárgy vagy eszköz (varrógép stb.) ne legyen közel!

Nem mágneses kötötűt szurjatok át egy palackdugón! és ugyanezen dugón keresztül húzzatok egy vastagabb és a kötötűnél hosszabb rézdrótot is. Ezt a rézdrótot görbítsétek félkör alakúra úgy, hogy mindkét vége lefelé álljon. A dugón keresztül szurjatok egy hosszabb gombostűt is. Szabályozzatok a kötötűt és a rézdrótból készült ívet úgy, hogy ez a készülék egy palack szélére állítva biztos egyensúlyban megmaradjon, a kötötű pedig vízszintes helyzetben legyen.

Most térítsétek el a kötötűt elfoglalt irányából és várjátok meg, amíg ismét megnyugszik. Megmarad-e a kötötű bármilyen irányban? Mágnesezzétek a kötötűt a már ismert módon és helyeztétek ismét a palackra. Várjatok, amíg nyugalomba tér. Melyik világtáj felé mutat az egyik és melyik felé a másik vége? Jelöljétek meg a tűnek észak felé mutató végét egy kis tusfolttal. A tűnek ezen az oldalán lévő sarkát *északi sark*-nak, dél felé mutató végét pedig *déli sark*-nak nevezzük. Mire használhatjuk a szabadon mozgó mágnesűt? Mikor nélkülözhetetlen?

Erősítsetek a mágnespatkó egyenlítőjére cérnaszálat és függesszétek föl a mágnesűt. Várjatok, míg nyugalomba tér, azután figyeljétek meg, milyen irányban helyezkedett el! Jelöljétek meg most az északi sarkot!

Közelítsétek a mágnespatkó *északi* sarkát mágneses kötötűtök *északi* sarkához! Mit észleltek? Most pedig közelítsétek ugyancsak a kötötűtök *északi* sarkához a mágnespatkó *déli* sarkát! Mit tapasztaltok most? Ismételjétek meg többször ezt a kísérletet és figyeljétek meg minden esetben a kötötű magatartását! Fogalmazzátok meg ennek a tűneménynek a lefolyását!

Részletösszefoglalás. A mágnespatkó eltéríti észak-déli irányától a mágneses kötötűt. A kötötű tehát munkát végzett. Saját erejéből vagy más munka árán végezte-e a mozgást? Mi végezte ezt a munkát?

A mágnesűt északi sarka mindig északra fordul. A most szerzett tapasztalatok alapján megállapíthatjuk, hogy milyen mágneses saroknak kell ebben az irányban lenni? Mit tanulhatok erről a földrajzban? Helyesen nevezzük-e tehát a tűnek

észak felé mutató sarkát északinak? Hogyan kellene azt nevezni? (A mágnesű sarkainak szokásos elnevezése abból az időből ered, amikor a most tapasztalt törvény okát még nem ismerték.)

III. Begyakorlás. A szabadon felfüggesztett mágnes észak-déli irányban helyezkedik el, azért az észak-déli irány meghatározására használják. Az iránytű forgathatóan alátámasztott mágneses tű.

Amíg ezt az egyszerű műszert nem ismerték, a tenger hajósai nem mertek a partoktól messzire hajózni. Ugyanis borús időben, amikor a csillagokat nem láthatták, teljesen tájékozatlanul vergődtek volna a határtalan tengeren. Az iránytűt a kínaiak már Krisztus születése előtt is használták. Európában — alkalmasint az arabok közvetítésével — II. András királyunk idejében vált ismeretessé.

Földünk nagy mágnes, amelynek egyik sarka északon, másik sarka délen van. Minthogy a mágnesek egymemű sarkai taszítják egymást, különmemű sarkai pedig vonzzák egymást, a mágnesűnek egyik sarka a Föld északi, a másik sarka pedig a Föld déli mágneses sarka irányában áll.

Földünk mágneses sarkai azonban nem azonosak a földrajzi sarkokkal, helyüket igen lassan, de állandóan változtatják. A mágneses északi sarok most az Észak-Amerikához tartozó Jeges-tenger egyik szigetén van. Az iránytű tehát nem mutat pontosan észak felé, nálunk kb 6 fokkal hajlik el nyugat felé. Ezt a jelenséget, amelyre a hajósok nagy gonddal ügyelnek, mágneses elhajlásnak nevezzük.

A mágnességet elmélettel magyarázzák. E szerint a vas molekulái körül, a molekulának kétezred részénél is kisebb részcscék: az elektrónok keringenek óriási sebességgel. Noha a vasnál az egyes molekulák körül keringő elektrónok mind egyirányban mozognak (mondjuk az óramutató irányában), pályájuk síkja mégsem azonos: minden elektróné más és más szög alatt hajlik.

A mágnesben ellenben az elektrónok pályái mind egy síkban fekszenek.

A mágnesben keringő elektrónok az elmélet szerint megváltoztatják a körülöttük levő étert, benne mágneses tér keletkezik. A mágneses térben az elektrónok csak azonos síkban keringhetnek. Ha a keringési sík különböző (mint a nem mágneses vasnál), megváltoztatása munkába kerül: ez a mágnesezési munka. Ha valamennyi elektrónpálya már közös síkba fordult, akkor a mágneses erő elérte a legnagyobb fokát.

A lágyvas molekulái közötti tér szabad, az elektrónok pályájuk síkját könnyen változtathatják, de könnyen vissza is fordulnak eredeti helyzetükbe. A lágy vas tehát gyorsan mágnesesődik, de mágneses tulajdonságát hamar el is veszti. Más a helyzet az acélnál. Az acél molekulái között idegen (szén) molekulák vannak, amelyek az elektrónok keringési síkjának

elmozdítását megnehezítik. Ha azonban a mágnesezés egyszer már megtörtént, akkor a szénmolekulák megakadályozzák a keringési sík visszafordulását, az acélmágnes megtartja mágnességét.

Tudjuk, hogy a hő a molekulák rezgése. Ilyen erős rezgés azonban megváltoztatja az elektrónpálya síkját is. Az erősen felhevített mágnesben a pályasíkok ismét rendezetlenekké válnak és a mágneses hatás megszűnik. A vörös izzásig felhevített mágnes elveszti mágnességét.

Az elmélet a kétféle sarkot is megmagyarázza. Képzeld el, hogy a mágnesrúdon végig az összes elektrónok keringési iránya olyan, mint az óramutató iránya. Ha az egyik sarkra tekintünk, akkor ez az irány jobbról-balra mutat, ha pedig a másik sarkot vizsgáljuk, akkor az irány éppen ellenkező hatású mágneses mezőt eredményez.

1941. február 3. hete.

Számolás és mérés.

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Egyszerű kamatszámítás.

Nevelési cél: Jártasság a mindennapi életben szükséges kamatszámításban.

Szemléltetés: Gyakorlati példákon.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az előző órán tanultak számonkérése.

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma az egyszerű kamatszámításról.

II. Tárgyalás. a) A kérdés felvetése.

Mennyi 250 P tőkének 6 %-os kamatja 2 évre?

Az 1 évi 1 %-os kamat a tőke 100-ad része.

$$\begin{array}{rcl}
 250 \text{ P-nek } 1 \text{ évi } 1\% \text{-os kamatja} & \frac{250}{100} & \\
 1 \text{ „ } 6\% \text{-os „} & \frac{250 \times 6}{100} & \\
 2 \text{ „ } 6\% \text{-os „} & \frac{250 \times 6 \times 2}{100} = 20 \text{ P} &
 \end{array}$$

b) A szabály elvonása a példa megoldásának menetéből. Mondjátok el a képlettel kifejezett szabályt!

c) Begyakorlás. Mennyi 125-80 P tőkének 4 %-os kamatja január 15-től június 30-ig?

(A tőke filléreit a napokra való kamatszámításnál figyelmen kívül hagyjuk, de az 50 vagy 50-nél több fillért kikerekítjük 1 P-re.)

Minden hónapot 30 naposnak számítva a napok száma:

január 15-30-ig: 15 nap
február-június (5×30) 150 nap
165 nap

126 P-nek 1 évi 4%-os kamatja 100
126 nap 1%-os 36.000

126 × 4 = 504
36.000
126 × 4 × 165 = 82.620
231 P

Részletösszefoglalás: A napokra járó kamatok képlete
 $k = \frac{t \times p \times n}{36.000}$

Mondjátok el a képlettel kifejezett szabályt!
Ha a kamatláb maradék nélkül van meg a 36.000-ben, akkor a napokra járó kamat képlete egyszerűsíthető. Pl.:

$k = \frac{t \cdot 4 \cdot n}{36.000} = \frac{t \cdot n}{9000}$
A tőke és a napok száma a kamatszám; a 36.000 és a kamatláb hányadosa a kulcsszám, tehát:
kamatláb : kamatszám = kulcsszám

Kulcsszámmal úgy számíthatjuk ki a kamatot, hogy a kamatszámot elosztjuk a kulcsszámmal.

e) Begyakorlás. Mennyi kamatot fizetünk 160 P kölcsönért 90 napra, ha a kamatláb 8%?

$$k = \frac{160 \times 90}{4500} = 3,20 \text{ P}$$

A olyan kamatlábat, amelynek nincs kulcsszáma, felbontjuk olyan részekre, amelyek közül az egyiknek van kulcsszáma. Tehát a

90 kamatot mindig kulcsszámmal számíthatjuk.
Pl. Mennyi 43240 P-nek 5³/₄ %-os kamatja 84 napra?
k: $\frac{43240 \times 84}{7200} = 5,04 \text{ P}$
5% ----- 5%
0,504 " ----- 1¹/₂% (= 5% : 10)
0,025 " ----- 1¹/₄%
5,57 P ----- 5³/₄%

A kamatláb kiszámítása.
Hány %-os kamatláb mellett kapunk 345 P tőkéért 76 napra 1437 P kamatot?

A kamatlábat megkapjuk, ha kiszámítjuk 100 P tőkének 1 évi kamatját.

$$\begin{array}{rcl}
 345 \text{ P-nek} & 76 \text{ napi kamatja} & 4.37 \text{ P} \\
 1 & 76 & 4.37 \\
 & & \hline
 & & 345 \\
 1 & 1 & 4.37 \\
 & & \hline
 & & 345 \times 76
 \end{array}$$

$$\begin{array}{rcl}
 100 & 1 & 4.37 \times 100 \\
 & & \hline
 & & 345 \times 76
 \end{array}$$

$$\begin{array}{rcl}
 100 & 360 & 4.37 \times 36.000 \\
 & & \hline
 & & 345 \times 78 = 6 \text{ P}
 \end{array}$$

A kamatláb 6%-os.

$$\text{A kamatláb képlete} \quad \frac{36.000 \times k}{t \times n}$$

Mondjátok el a képlettel kifejezett szabályt!

g) Begyakorlás. Mekkora a tőke, ha a 4½%-os kamatja 60 napra 1.90 P?

A tőkét megkapjuk, ha kiszámítjuk az 1 évi 1%-os kamatot és azt 100-szor vesszük.

60 napi 4½%-os kamat 1.80 P

$$\begin{array}{rcl}
 1 & 4.5\% \text{-os} & 1.80 \\
 & & \hline
 & & 60
 \end{array}$$

$$\begin{array}{rcl}
 1 & 1\% \text{-os} & 1.80 \\
 & & \hline
 & & 60 \times 4.5
 \end{array}$$

$$\begin{array}{rcl}
 360 & 1\% \text{-os} & 1.80 \times 360 \\
 & & \hline
 & & 60 \times 4.5 = 2.40 \text{ P}
 \end{array}$$

$$\text{A tőke} = 2.40 \text{ P} \times 100 = 240 \text{ P}$$

$$\text{A tőke képlete} \quad t = \frac{36.000 \times k}{p \times n}$$

Mondjátok el a képlettel kifejezett szabályt!

III. Összefoglalás. A kamat, kamatláb és tőke kiszámításának begyakorlása.

b) Házi feladat.

Mennyi kamatot kapunk félévenként, ha 180 P-t 5%-os kamatláb mellett adunk kölcsön?

1941. február 4. hete.

Gazdasági ismeretek.

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A termelés fajtái és tényezői.

Nevelési cél: Közgazdasági alapfogalmak szerzése.

I. Előkészítés. a) Érdeklődés keltés. Ha valaminek hiányzik, azt mondjuk: szükségletünk van. Ilyen szükségletek az éhes embernek az ennivaló, a szomszárnak az ivóvíz, az igazságtalanul meghurcoltnak az igazság, a megvetettnek a szeretet stb. Azokat a dolgokat, amelyekkel szükségleteinket kielégítjük (étel, víz, igazság, szeretet stb.) javaknak, jószágoknak nevezzük. A javak egy részét termeléssel állítjuk elő (dologi javak.) Általában sokat halljuk e szót: termelés.

b) Célkitűzés. Mi a termelés? Beszéljünk ma erről.

II. Tárgyalás. a) A termelés. A föld belsejében a természet állandó ereje ásványokat alkot. A növény- és állatvilágot a föld, a levegő, a napfény táplálja és fenntartja. Az ember mindenkor az állat-, növény- és ásványvilágból állította elő a megélhetéshez szükséges javakat. A történelemből ismerjük, hogy az ember a javak előállításában és feldolgozásában milyen fokozatosan jutott el mai fokára. Kezdetben a halászat és vadászat volt táplálékszerző és ruházatot adó foglalkozása. Lakását barlangok alkották. Később letelepedett, állandó lakást készített, megtanulta a föld művelését és a kéziipart. A természet nyújtotta neki a nyersanyagokat. Ezeket azután javakká dolgozta fel. Ez az állandó tevékenység ma is az ember életéhez tartozik. A jelenkorban is vagy a föld élő javait állítjuk elő, vagy az élettelen nyersanyagokat dolgozzuk fel. A természetadta nyersanyagoknak és természeti erőknak javakká feldolgozását, vagy alkalmazását *termelésnek* nevezzük.

b) A termelés fajtái. Vannak javak, amelyeket a természet maga állít elő és ezeket az ember csupán összegyűjti. Ilyen javakhoz jutunk a bányászat, halászat és vadászat által. A földműves a növényeket gondozza, szántóföldjének vetését kapálja, kaszálja, a kerti ágyakat, gyümölcsfáit öntözi, háziállatait tervszerűen tenyészt. Ezeket a tevékenységeket közös néven *őstermelésnek* nevezzük.

Az iparos a nyersanyagokat dolgozza fel, vagy átalakítja. A földműves termelte búzából a molnár lisztet készíti. A földműves tenyésztette tehén húsát a mészáros, bőrét a tímár és cipész, szarvát a fésűs — mint nyersanyagokat — dolgozza fel. A termelésnek ezt az ágát *iparnak* nevezzük.

A földműves és iparos által termelt javakat a *kereskedelem* hozza forgalomba, vagyis juttatja el a piacra.

A *szellemi foglalkozások* (pap, tanító, tanár, orvos, mérnök stb.) munkája teremti meg azokat a javakat, amelyek a

társadalom műveltségét és általános rendjét fenntartják és fejlesztik.

A termelés fajai tehát: az őstermelés, az ipar, a kereskedelem és a szellemi foglalkozások.

c) A termelés tényezői. Az őstermelésben, az iparban és minden foglalkozásban a termeléshez a *természet* adja a földet, a természeti erőket és az összes nyersanyagot. Az *emberi munka* felhasználja a földterületet, feldolgozza és átalakítja a nyersanyagot, szolgáltatja a szellemi foglalkozások eredményeit. Minden termelést anyagokkal, eszközökkel és értelmi tudással végzünk. Ezeknek készlete alkotja a termelés harmadik tényezőjét: a *tőkét*.

A termelés tényezői tehát: a természet, az emberi munka és a tőke.

d) A természet, mint termelési tényező. A természet adja nekünk a levegőt, a vizet, a napsugarat, a villamosságot stb. De a természet adja a termőföldet és a föld állat-, növény- és ásványvilágát is. A növény- és állatvilág élete az éghajlathoz és időjáráshoz van kötve, mert pl. a forróóvi növények és állatok nálunk csak szinylődnék, hazájukban pedig hatalmas élet-erővel tenyésznek. A rossz időjárás pedig nagy veszteségeket okoz a földművesnek, ha gabonáját, szőlőjét a nyári jégeső elveri. A természet termelésénél sok függ attól, milyen a föld területe, felszínének talaja, hegye, vize, éghajlata, időjárása, ásvány-, növény- és állatvilága. A természet úgy a testi, mint a szellemi munkával foglalkozókat különféle tehetséggel, képességgel, testi és lelki erővel látja el. A természet adományai-ban sem a föld egyes területei, sem a társadalom egyénei nem részesülhetnek egyenlően. Ezért nem tehetők egyenlőkké az emberek, sem azok javai. A természet a termelés minden fajához a javak nagy tömegét adja, ennél fogva a természet a termelés első tényezője.

e) A munka, mint termelési tényező. A természet nyers erőit és anyagait sokszor nem használhatjuk fel úgy, amint azokat találjuk vagy előállítjuk, tehát hogy felhasználhatókka legyenek, emberi erő és munka dolgozza fel, alakítja át javakká. A tudós, a költő és író szellemi munkáját helyezi el könyvében, hogy abból az olvasó tanuljon, vagy abban gyönyörűséget, lélekmesésítő szórakozást találjon. Ha a munka elvégzéséhez testi erőkifejtés szükséges: testi munkának nevezzük, míg ha a munka a szellemi képességeket foglalkoztatja, szellemi munka a neve. A termelés minden terén feltétlen szükség van az emberi munkára, ennél fogva a munka a termelés második tényezője.

f) A tőke, mint termelési tényező. A tőke fogalmát megértjük a következő példából. A földműves felrakta kocsi-jára az ekét, boronát és vetőmagot, mert szántóföldjére termelési munkára indult. Munka közben elgondolta és kitervezte, hogy a

jövő évben földjének termőerejét műtrágyával is fel fogja javítani és azt az újfajta vetőmagot fogja elvetni, amit a gazdasági szaklapok annyira feldicsértek. Elgondolkozott azután orvosá avatott fia sorsán és elhatározta, hogy egyik házát eladja és ennek árán fia orvosi működéséhez a szükséges műszereket és szakkönyveket is beszerzi.

A példában a földműves termeléséhez a kocsira rakott eszközök, az orvos termelési munkájához a műszerek és könyvek alkotják a szükséges javak készletét. Eszerint tehát úgy az anyagi, mint a szellemi termeléshez szükséges javak készletét *tőkének* nevezzük. A tőke tehát minősége szerint lehet anyagi és szellemi tőke. Mivel minden termelésben a tőke is résztvesz, ennél fogva a tőke a termelés harmadik tényezője.

III. Összefoglalás. A természetadta nyersanyagok és természeti erőknél javakká feldolgozását vagy alkalmazását **TERMELÉSNEK** nevezzük. A termelés fajtái: az **ÖSTERMELES** (bányászat, halászat, vadászat, növénytermelés és állattenyésztés), az **IPAR**, amely a nyersanyagokat feldolgozza, átalakítja, a **KERESKEDELEM**, amely a javakat forgalomba hozza, a **SZELLEMI FOGLALKOZÁSOK**, amelyek a társadalom műveltségét és általános rendjét tartják fenn és fejlesztik. A termelés tényezői: a **TERMÉSZET**, az **EMBERI MUNKA** és a **TŐKE**.

1941. február 3. hete.

Gazdasági ismeretek.

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A bor.

Nevelési cél: A bortermelés okszerű módjának elsajátítása.

I. Előkészítés. a) Számonkérés.

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. a) A borról általában. Bornak nevezzük a kiejert szőlőnedvet. Az érett szőlőt rendszeren szeptember végén, október elején szedik le. Szüretkor az érett, ép fürtöket külön gyűjtik, mert csak egészséges szőlőből készíthető jó bor.

A szőlőt régente zsákokba tették és kádakban lábbal taposták, hogy az egyes szőlőszemek szétfakadjanak s a lé kicsu-rogghasson. Most a szőlő zúzására zúzómalomokat használnak, amelyek forgó hengerpárból állanak. A közbekerülő szőlőszemek szétfomódnak, de a szőlőmag egészben megmarad. Ha finomabb bort készítenek, akkor a szőlő kocsányát kiválogatják, mert ez fanyarúvá teszi a bort. Ez az ún. *lebegyőzés* (ilyen módon végezhető, hogy ritkászerűen fésűvel szedik a szőlőt, ezáltal mostán a lebegyők átessenek a kocsányok fennmaradnak, amelyek közben elgondolt és kitervezték a munka

Az összehúzott szőlőből a leghagyresze magától kifolyik, ami meg benne marad, azt kisajtoltjához Alsajtóban visszahúzza, a szőlőhéj és mag keverékét törkölynek nevezik. Amíg a kisajtolt lének must, a nevelő, enkraszd, vagy a előlött borlőről előlőről.

b) A bor kézése. A must sok szőlőcukrot tartalmaz, azon kívül kevés savat és egyéb, a szőlőben lévő természetes és szerves anyagot. Mivel a szőlőszemében sok élesztő van, ezáltal beférkőzik a mustba, így az edes must hamar erjedni kezd. Eleinte apró szén-savbuborékok szállnak fel benne, később inkább nagyobb fehéres pezseg, ezért mondják, hogy forr a must. A zajos vagy forró jeles Rb. két hét alatt lezajlik, a cukor legnagyobb része eljedd. Ekkor a hűtőgátlóba került innar, új bor lassankint megtisztul, leülepedik a sok élesztősejt és a mustból kivált anyag. Ezt seprőnek nevezik. Két-három hónap alatt a tisztított bor fehéres, a visszamaradt seprőt különértékesítik. A lefejtett bűzös ézelemég minesen kész. Mivel kevés cukor bőséges élesztő maradt benne, ezért lassú más hűtőben teljesen meggyógyul. Az új bor legtöbb szőlőzavaros, még palackokba sem fejtethető, mert megfőrik, megzavarodik. Hogy gyorsan tulajdonságát elvesztse, évenként néhányszor lefejtik más tisztító hordókba, így az életről képződött seprűtől állandóan elválasztják. Az egyévesnél régebbi bort ó-bornak nevezik. A jó ó-bor tisztán arany-sárga vagy zöldessárga, zamatos és meg nem törik. A borkezelésnél nagy tisztaság, tisztaság és gond kívánatos, mert a bor könnyen megromlik. A penészes hordótól, dohos leszállt borlőről pedig minél hamarabb el kell távolítani, akkor borvirág vagy ecetképződés indulhat meg a felületén, mindkettő apró gombák okozza. Ellene a hordók kénezésével és gondos feltöltésével védekeznek.

c) A borbort készítés. A készülő borbort a vörösbort kék szőlőből készítik. A festőanyag, a szőlő héjában van. A lebegő zott és szett szott szőlőből nagy kádakban erjesztik, egy hétig, aztán kisajtoltják és életjesztik. Az erjedéskor képződő alkohololdatja a kék festéket a szőlő héjából elválasztja, így érzékeny, hogy a lakmár szavaktól vörös lesz. A vörösbort színét a sötétvörös, ize fanyar, összehúzó, mert a héjből és magból sok csersavat oldott ki. A világos színű vörösbort sillerbornak nevezik.

d) Hazai bortermő vidékek. Hazánkban sok vidék van, ahol messze földön híres bor terem. Így a tokaji aszú, a küllőlőmenti, magyarádi, badacsonyi, moóri, szegszárdi, villanyi vörösborkok híresek. A tokaji bor világhírű magyar különleges-ség, azért annak készítését ismertetnünk kell.

Tokajhegyalján (Zemplén vm.) rendszeren hosszú, száraz, meleg ősz van, amikor az esőhiány miatt a szőlő nem tud megpenészedni, rothadni, de azért egy penész-gomba ellepi a szőlő

lőt, a bogyókon lappang s előidézi a nemes rothadást. Az ilyen szőlőszem megbarnul, összetörped, ráncos lesz s aszúszemnek nevezzük. Az aszúszem olyan, mint a mazsolaszőlő, a víz jórésze elpárolgott belőle s így cukrosabb, édesebb. Jó években a szőlőnek a fele megaszalódik. Október végén, november elején kezdődik a szüret. Ha a megaszalódott szőlőt az ép szőlővel együtt sajtolják, akkor szamorodni bort nyernek. Ha pedig az aszúszemeket különválogatják s az ép szemekből mustot sajtolnak s egy gönci hordó mustra (130 liter) 1—2—3—4—5 puttony (30 liter) aszúszemet tesznek, szétzúzzák, kisajtolják, akkor aszúbort kapunk. Ennek mustja nagyon édes, annyi szőlőcukor van benne, hogy az élesztő nem képes mind elerjeszteni, s így a kész bor is édes marad. Aszerint, hogy mennyi aszúszemmel készítették 1—2—3—4—5 puttonyos aszúnak nevezik.

e) Pezsgőfélék. A borból pezsgőt is készítenek. Az újbort kevés kandiszecukorral keverve lepalackozzák, bedugaszolják s a dugót erősen lekötik. A zárt üvegben a bor újra erjed, de a szén-sav nem tud elillanni, a dugó nem engedi. Ettől a szén-savtól pezseg a pezsgő. Néhány év múlva az erjedés következtében keletkezett, apró seprőt eltávolítják, újból ízlés szerint megédesítik s forgalomba hozzák. A pezsgő Franciaországból származott hozzánk, de most már minden jó bort termelő országban, így hazánkban is, gyártják.

A bor szeszes ital. Hogy alkohol van benne, azt kimutathatjuk. Ha kis lombikban, amelynek dugójába hosszabb üvegcsövet teszünk, bort forralunk, a cső végén elszálló gőzöket meggyújthatjuk s ráismerünk az alkohol kékes, alig világító lángjára.

A bor legnagyobb része víz. Alkoholtartalma különböző s részben e szerint osztályozzák a borokat. Asztali bornak nevezzük a 6—10 %-os alkoholtartalmúakat. Pecsényebor 10—12 %-os, nehéz fajborok egészen 17 % alkoholt is tartalmazhatnak. Ha ennél több az alkohol, az csak utólagos szeszezéssel kerülhetett a borba. Azonkívül van a borban borkősav, kevés glicerin, néha még cukor, továbbá ízes, illatos anyagok, amelyek részben a szőlőből származnak, részben az élesztő termékei.

III. Összefoglalás. A szőlőből sajtolással mustot készítenek, amelyet az élesztő elerjeszt. A kierjedt mustot bornak nevezzük. A bor szeszes ital, alkoholtartalma 6—12 %, de legfeljebb 17 %-os lehet. Fajtái: fehérbor, vörösbor, sillerbor, szamorodni bor, tokaji aszúbort. A borból készül a pezsgő.

MADARETETES.

Mikor a réten hervad a virág,
 lehullt levelek avarja zörög
 s meggémbередik reggelre a rög,
 gyászdalt kezdenek sutogni a fák,
 erdön, mezőkön a halál arat,
 figyeled, testvér a kis madarat?
 Eledeleért ágról-ágra száll,
 megzörget kérget, vájja az odut
 és lassan-lassan koldusbotra jut,
 mert ennivalót seholsem talál.

Tavasszal őrt állt rügyön, levélen,
 hát haljon éhen mostoha télen...?
 Pedig, ha meghal, meghal az ének,
 siralomházzá lesz az új tavasz,
 éhező sorsát súgja majd a gaz
 a hazatérő fülemülének;
 vádol madárkák sírján nőtt virág;
 „Nem tudtál télen, lásd, gondolni ránk?”

Testvér! Kenyérkém felét letöröm
 s szétosztom koldusemberek között,
 ha már a nyomor rongyba öltözött...
 hidd meg, adni a legdrágább öröm!

A morzsát madárkáimnak adom,
 ha kopogtatják kicsiny ablakom.
 A tökmagot is összegyűjtöm én
 s napraforgó magjával vegyesen
 föltálalom nagylopva, csöndesen
 az ablakpárkány külső peremén...

Próbáld meg, testvér, néhány napon át,
 sohsem láttál még oly vig lakomát!
 erdön s mezőkön fű- s kendermagot,
 kölest teríték, apró emberek!
 S ha újra zendül a domb, a berek,
 Isten nyit a lelkemen ablakot...

Miattad nem pusztít éhség s a fagy...?
 Testvér, az Isten munkatársa vagy!

Balázs Győző.

Szülői értekezéslet.

A szülők és gyermekek egymáshoz való viszonya olyan ősrégi, mint maga az emberiség. Ez a legtermészetesebb kötelem, mely a szülőt és gyermeket olyan szorosan egymáshoz fűzi, még az állatvilágban is feltalálható. A legtöbb állat annyira szereti és gondozza kicsinyeit, hogy veszedelem idején kész életét is feláldozni értük. Mennyivel inkább kifejlődött ez az érzés az embernél, aki felülemelkedve az állatok ösztöni életén, céltudatosan törekszik fajának fenntartására. A szülő saját gyermekében mintegy életének folytatóját, saját testének és szellemének képmását, sőt sírontúli fennmaradását is benne látja. Természetes, hogy mindig arra törekedett tehát, hogy gyermekeinek testi, szellemi és lelki tulajdonságait minél gondosabban ápolja és minél tökéletesebben kifejelessze.

A gyermekekről való gondoskodás s a családi nevelés végül valamennyi népnél és minden időben olyan erkölcsi törvényt vált, mely egyrészt a szülőkre bizonyos kötelességeket rótt, másrészt pedig azoknak bizonyos jogokat is biztosított. E jogok és kötelességek terjedelme és hatása azonban a különböző népeknél is igen sokféle átalakuláson ment keresztül. Igazán harmonikus, összehangzó tartalmat azonban csak a kereszténység tudott adni e törvénynek magasabb erkölcsi felfogásával. Mert amíg pl. a régi görögöknél és rómaiaknál csak jogokról hallunk, s erkölcsi kötelességekről csak pilykor, — hiszen ez államokban az erő és a jog érvényesült leginkább, s az erkölcsi kötelességek háttérbe szorultak. Erre vezethető vissza, hogy ezeknél a népeknél a családi életben is az apai hatalom túltengését látjuk, amely sokszor szinte korlátlan zsarnoksággá fejlődött. E népek törvényei szerint a szülő gyermekét szükség esetén el is adhatta, elzálogosíthatta, sőt bizonyos esetekben életét is vehette, tehát megölhette. De éppen ilyen szertelen és barbár volt sok más nép is, pl. a kínaiak családi joga is. A családi erkölcs legnagyobb szerű összehangját, a hő, a feleség és a gyermek jogainak elismerését és tiszteletben tartását a kereszténység teremtette meg.

Milyen kötelességei vannak a szülőknek a gyermekével szemben? Ezt bizony teljes részletességgel felsorolni nagyon nehéz volna egy rövid előadás keretében, de nem is volna szükséges, hiszen minden igazi szülő, minden édesanya és édesapa tudatában van ezeknek. Ezért itt most csak néhány fontos kérdést akarunk megbeszélés tárgyává tenni.

A szülők legelső kötelessége gyermekükkel szemben az a jóságos szeretet, melyből mint őstörésből ered minden egyéb kötelességük is. Istenem, ha minden szülő szeretné gyermekét, de sok kerülné el közülük a börtönt, gyógyíthatatlan betegsé-

geket stb. Itt jogosan kérdezhetnék azt a mélyen tisztelt szülők, hogyan, hát feltételezhető az, hogy van szülő, aki nem szereti gyermekét? Hiszen az nem is ember, vadállat, sőt, még annál is rosszabb, hiszen az is életét adja kölykeiért, ha veszedelemben tudja azokat. Nem is azt akarjuk mondani, hogy olyan emberi fenevad is létezik, aki nem szereti gyermekét, hanem azt, hogy milyen nagyon kevés szülő szereti gyermekét okosan. És itt ezen az *okosan* szón van a hangsúly. Mert bizonyosan nem kell magyaráznom azt, mi különbség van az ú. n. majom-szeretet és az okos szeretet között. Az egyik, a majom-szeretet — mindent megenged gyermekének, még akkor is, ha az ártalmára, kárára van s ilyen esetben a szülő valósággal gyermeke zsarnoksága alá kerül. Azt kell tennie, amit az akar, sőt amit parancsol, a szülő nem mer neki ellentmondani, még akkor sem, ha biztosan tudja, hogy ha azt a kérését megengedi gyermekének, az bajba sodorhatja őt. Bizony, az a szülő szereti igazán, okosan gyermekét, aki, ha kell féltőn, de ha úgy szükséges, maga gondoskodik arról, hogy gyermeke már gyermekkorában hozzászokjék, hozzá edződjön a jövő nehézségekhez, amelyek sokszor nagyon kemények, s az elpuhult, agyonkényeztetett gyermeket csalódottá, bukottá tehetik. Az okosan szerető szülő elsősorban is szigorúan megkívánja, követeli gyermekétől a kötelesség teljesítését. Azt jelenti ez, hogy a gyermek, aki iskolába jár, minden körülmények között végezze el a házi feladatát, még akkor is, ha vendég érkezett, vagy disznótör van a családban. Az okosan szerető szülő nem nézi el saját gyermekei hibáit, hanem ha rájön ilyenekre, maga igyekszik azokat előbb szép szóval, s ha ez nem használ, erősebb eszközökkel arra, hogy gyermekét hibáitól, félszégeitől megszabadítsa. Mindezt szeretettel kell végeznie a szülőnek. Ez a szeretet azonban nem a gyermek mai kényelmét, örömét nézi állandóan, hanem a jövőbe is tekint, hiszen a gyermeket felnőtte, polgárrá, munkás hazafivá kell nevelni, akinek akkor is meg kell majd állnia a helyét, amikor szülői már nem állanak mellette, s a maga erejéből, a maga elhatározásából kell a jó vagy rossz között választania.

A legdrágább és legmaradandóbb kincs, amit a szülő gyermekének adhat, a helyes és gondos nevelés. Az emberiség legnagyobbjai, irányítói csaknem egytől-egyig a szülői ház nagyszerű nevelőmunkájának köszönhetik dicsőségüket s elért sikereiket. Mert a családi nevelés veti el a fogékony gyermeklélekbe azt a nemes magot, amelyből idővel terebélyes, gyümölcsöt hozó faóriás nőhet. Gondolják meg a m. t. szülők, hogy az ilyen jó nevelés gyümölcseit, áldásait maguk a szülők is élvezik, míg a rossz, ferde nevelés szomorú következményeiért nekik kell majd szégyenkezniök, vezekelniök.

A nevelésben pedig legjobb eszköz a saját jó példánk. Bizony, nem kell annak a szülőnek semmi mást csinálnia gyer-

meke nevelése érdekében, aki maga is jó példával jár elől gyermekének az élet minden megnyilvánulásában.

Az a kérdés már most, kit tartunk jól nevelt embernek? Azt, aki elvégezte a legmagasabb iskolákat is? Nem mindig. A legtanultabb ember is lehet erkölcstelen, hazaáruló. Tehát mi jellemzi a jól nevelt embert? Röviden ezek a tulajdonságok: vallásos, erkölcsös, szereti hazáját, embertársait, magyar testvéreit, szereti a magyar multat, s minden törekvésével, munkájával nemcsak magának és családjának, hanem magyar testvéreinek, magyar hazájának is hasznára akar lenni, aki elvégzi kötelességét, bárhová állította őt sorsa, aki hű hazájához, engedelmes a haza törvényeinek, fölötteseinek, zúgolódás nélkül teljesíti a kapott utasításokat, a magánál gyengébbel embereséges.

Mit kell tennünk, hogy gyermekünk is ezt a jól nevelt embert utánozza, őt kövesse, hogy majdan, ha felnővekedik, ő is jól nevelt legyen? Arra, hogy ezt elérhessük, legjobb eszköz a magunk jó példája. Ha magunk is követjük az előbb elmondottakat, amelyek a jól nevelt embert jellemzik, gyermekük nem lát maga körül mást szüleitől, mint éppen azon tulajdonságokat, amelyek a jól nevelt embert megkülönböztetik a neveletlentől.

Ne gondoljuk azt, hogy gyermekünkkel szemben eleget tettünk minden kötelességünknek, ha kitanítottuk tehetségünk szerint, felruháztuk anyagi viszonyainkhoz mértén, kiházásítottuk amint tőlünk tellett. Nem, ez még nem minden, amit a gyermekét okosan szerető szülőnek meg kell tennie gyermeke jövőjéért. Vagy talán az a szülő nevelte legjobban gyermekét, aki egész életét a vagyongyűjtésre fordította s annyi földet, házat, jószágot, gyárat, kincset, gazdagságot hagy rá, hogy maga sem tudja mennyit? Vagy talán az a szülő, aki valósággal Herkulest nevelt gyermekéből, aki félkézzel emelgeti a zsákokat, mint valamikor ama Toldi Miklós vagy Kinizsi Pál? Egyik sem bizony. Az a szülő adta legtöbbet gyermekének, aki egész életét arra fordította, hogy gyermekét jól nevelté tegye. Ennél nagyobb kincset egyetlen szülő sem adhat gyermekének. A vagyon elveszhet, a földet árvíz pusztíthatja, elveheti az ellenség, a termést elverheti a jég, a tűz, a jószágot valamilyen betegség, a kincseket ellophatják, a testi erő mellett is lehet valaki szerencsétlen. Csak az az ember nem fogja soha érezni a szerencsétlenséget vigasztalannak, akinek lelkét mély vallássosság járja át. Aki lelke mélyén hisz, annak nincs mitől tartania, hiszen a költő is azt mondja, a hit az, ami tűrni és remélni megtanít.

Azt hiszem, nem kell többet mondanom már ahhoz, hogy mindnyájan megértsük, mi használ többet a gyermeknek: a majom vagy az okos szeretet. Ha pedig megértettük, ki volna az a szülő, aki megismerve a jót és rosszat, mégis a rosszat ne-

velné gyermekébe, csak azért, mert az talán kényelmes, ugyanakkor a saját gyermekének volna legnagyobb ellensége, mert egész életét tönkretelhetné.

Mélyen tisztelt Szülők. Előadásom célja az volt, hogy rávilágítsak arra, milyen súlyos felelősség nyugszik a szülők lelken gyermekeikkel szemben. A szülő lesz felelős azért — nemcsak itt, a földi törvények előtt, hanem majd odaát is, a legnagyobb Bíró előtt! — hogy gyermekének milyen útravalót adott az életre. Valódi kincseket, igazi aranyból valókat, vagy csak talmi aranyat, amely fénylik ugyan, tündöklük, de belül üres, kong, nincs benne semmi, s minden csak a látszatra mutat.

Az olyan szülőnek, aki gyermekét igazán és okosan szereti, nem lesz nehéz a választás.

Mesedélután.

Mai mesedélutánunknak érdekes tárgya lesz. Nem mondom meg előre mi, azt nektek kell kitalálni a mesékből. Ha aztán már tudjátok, majd megmondjátok azoknak is, akik nem találták ki olyan hamar.

A napokban egy hangyavásárt láttam. Rengeteg hangya sürgött-forgott előttem, a pince bejárónál. Felülről nem is láttam mást, csak fekete pontokat, amint izegtek-mozogtak. Mikor azután lehajoltam föléjük, egyszerre megelevenedett, láthatóvá lett az egész különös hangyavásár. Egy darabig elnéztem őket, s már éppen tovább akartam menni, gondolva, hogy eső lesz, mert mifelénk azt tartják, ha a hangyák vásárt esapnak, az esőt jelent. Egyszer azonban valami érdekes dolgot fedeztem fel. Az egyik hangya valami nagyon nagy terhet cipelt. Valami gabonamag lehetett, ahogy láttam. Nagyobb volt sokkal, mint a saját teste, és nehéz. Szegény hangya, alig bírta már, s ugyancsak csetlett-botlott, ahogy cipelte terhét. Amint így bukdácsolt, észrevette őt két másik kis hangya. Mit gondoltok, mit csinált az a két hangya? Bizony, amint észrevették a nagy teherrel cipekedő hangyatestvérüket, odasiettek hozzá, s most már hárman vitték tovább a magot. Természetesen így sokkal könnyebb volt s egykettőre hazavitték a hangyák házába. Elgondolkoztam ezen a kis történeten s eszembe jutott, hány ember van, aki nem tette volna meg azt, amit az a két kis hangya megtett kinlódó társával. Talán köztetek is volt már, aki mikor észrevette társának baját, nemhogy segítségére sietett volna, hanem éppen örvendezett magában, hogy társa most megjárta, s a más kárán örvendett.

Mit is akartam ezzel mondani? Azt, gyermekeim, hogy látjátok, a hangyák testvérüknek tekintik egymást, segítik egymást, ha arra szükség van s nem örülnek más kárán.

AZ ÉN TESTVÉREIM.

*Aki szegény s nincs egyebe,
Csak a barna kis kenyere
S kenyerének kesernyéje:
Az szívemnek mind testvérje!*

*Aki fárad évről-évre,
A céljához sohsem érve
S félre-útra sosem tér le:
Az szívemnek mind testvérje!*

*A virágot ki szereti,
Öntözgeti, becézgeti,
S félti őket, baj ne érje:
Az szívemnek mind testvérje!*

*A jó Istent, aki hiszi,
Aki lelkét Hozzá viszi,
Aki gyakran néz az égre:
Az szívemnek mind testvérje!*

*Alig nyíló rózsafának
Az elhagyott bús hazának
Ki balzsamot hord sebére:
Az szívemnek mind testvérje!*

MÓRA LÁSZLÓ.

Péter és Pál.

Innén is hétnapi járásra, onnan is hétnapi járásra, éppen a világ kellős közepén lakott egyszer egy szegény ember. Péternek hívták. Annyi gyermeke volt, mint sűrű rostán a lyuk, még eggyel több is talán. De az egész gazdagsága mégis csak egy árva kakas volt. A szomszédja, Pál, pedig nagyon gazdag ember volt, mégis mindig jajgatott, hogy hát így nem lehet megélni, meg úgy nem lehet boldogulni!

Azt mondja egyszer Pál Péternek:

— Szomszéd! A kend kakasa sokat kapargál az én kertemben! Én ezt tovább nem tűröm! Hogyha egyszer megfogom, kitekerem a nyakát!

Péter nem szólt semmit. De gondolkodóba esett. Mitévő legyen azzal a szerencsétlen kis kakassal?

— Én bizony nem vesződöm sokáig vele — gondolta, — hanem odaajándékozom az uraságnak!

Azzal fogta a kis kakast és elvitte csakugyan az uraságnak, aki a faluban élt.

— Talán bizony keresztelő vagy lakodalom van nálatok, Péter, hogy kakassal jársz, s azt ajándékozszt? — kérdezte az uraság.

— Dehogy, uram, nem lesz nálam semmi. Csak költse el a tekintetes úr egészséggel a családjával, s ne gondoljon vele! — mondta Péter.

— Hm, nem értem a dolgot! Hát ne kelne el nálatok is, Péter, ez a kakas, hiszen annyian vagytok, mint csillag az égen s évszámra nem jut hús az asztalotokra.

— Igaz, uram, igaz, dehát csak fogadja el tőlem, jó szívvel hoztam.

Pétért nem lehetett szándékától eltéríteni. Mit tehetett hát az uraság, kiadta a parancsot a szakácsnénak, hogy süsse meg ebédre a kis kakast. Mikor aztán az ebéd elkészült, Pétert is az asztalhoz ültették. Éppen heten ültek vele együtt az asztalnál. Azt mondja az uraság, amikor a sült kakast behozták:

— No, Péter, a kakast te osztod szét! De úgy vigyázz ám, hogy mindenki megkapja a maga részét! Ha jól osztod, megajándékozlak. Ha nem jól osztod, lehúzatlak s tizenkettőt verelek rád.

Erre Péter maga elé vette a kakast. Levágta a fejét s azt a gazda tányérjába tette ezekkel a szavakkal:

— A feje az úré, mert ő a ház feje.

Aztán a nyakát vágta le, s ezt a gazdaasszony tányérjába tette.

— A fej és a nyak egyek, a férj és feleség szintén egyek, tehát a nyak az asszonyt illeti!

Most a kakas két szárnyát vágta le s odaadta a fiúknak, hogy jobban tudjanak írni. A két lábát pedig a két leánykának, hogy jobban tudjanak táncolni.

Azt mondta ekkor Péter:

— Mindenki megkapta a magáét. Én is elveszem a magamét.

Azzal a maradékot szépen bekebelezte jóízűen.

Hej, nagyot kacagott az uraság és csodálta Péter furfangját. Az uraság jókedvében aztán gazdagon megajándékozta Pétert. Adott neki tehenet, borjút, s birkákat is.

Hazamegy Péter nagy örömezővel s elbeszéli a szerencsését Pálnak is.

— Megállj, Péter, — gondolta Pál, — én nem egy, hanem egyszerre öt kakast adok az uraságnak s akkor ötször annyi ajándékot ad nekem, mint neked az egyért!

Azonnal meg is fogatott nagy sebtiben öt kakast — mondanom sem kell, hogy a legszebbjeit válogatta ki! — és elvitte az uraságnak. Annak feltűnt a dolog, hogy mire ez a hirtelen szívesség, mikor jól ismerte Pált. De aztán hamar átjárt az eszén, hogy honnan fúj a szél. Előbb nem akarta elfogadni az ajándékot. De Pál csak addig erősködött, hogy végre mégis

kénytelen volt vele. De kikötötte, hogy a sült kakasokból Pálnak is ennie kell, mint Péternek. Megsütötték tehát mind az öt kakast. Mikor aztán asztalhoz ültek, ezt mondta Pálnak az uraság:

— Hallod-e, Pál! — Az én házamnál az a szokás, hogy aki az ajándékot hozta, az ossza is el. De csak úgy oszd ám el, hogy mindenki megkapja a magáét! Heten vagyunk. Ha jól osztod el az öt kakast, hasznát, veszed, ha nem: huszonnégy botot kapsz, érted?

Gondolhatjátok, hogy mennyit törte rajta a fejét Pál, miként ossza szét az öt kakast, még hozzá úgy, hogy mindenki megkapja a részét. Jó sokáig vesződött így, míg végre az uraság látva, hogy semmire sem megy, a kakasok pedig kihűlnek, elhívatta azonnal Pétert.

— Nem tudom uram — mondta Péter, — el tudom-e osztani? De nekem mindig a hármas szám volt a szerencsés számom, talán most is segít rajtam.

Azzal elkezdett magában számolni. Csóváltgatta a fejét is. Majd el-elmosolyodott, mintha valami mulatságos dolog jutott volna eszébe. Végre nekilátott az osztásnak.

— Én azt találom, — mondta, — hogy a tekintetes úr, a tekintetes asszony és egy kakas együtt éppen háromat tesz ki! A két úrfi s egy kakas nemkülönben. A két kisasszonyka és egy kakas is csak háromat tesznek ki együtt. Végezetére én, szegény ördög s a megmaradt két kakas: ismét csak háromat teszünk ki.

Azzal a két megmaradt kakast szépen maga elé vette Péter s így fejezte be szavait:

— Most pedig édesmindnyájunknak jó étvágyat kívánok!

Az egész ház népe nagyot kacagott Péter furfangján. Az uraság Pálra jó huszonnégyet vágatott, Pétert pedig ismét megajándékozta, még hozzá házzal és telekkel, mert másodszor is olyan jól megneveltette őket s túljárt a Pál eszén.

Máig is boldogan él Péter, csak azt sajnálja, hogy Pál azóta sem tért eszéhez, még mindig gyűlölködik, ha másnak is megy a sora valahogy.

A HADIÖZVEGY ÁRVÁI.

Hadiözvegys kis árvái
Alig győzik anyjuk várni!
Édesanyjuk mosni jár,
Életük mégsem sivár.

De ha anyjuk megjő este,
S kenyerük már megkereste:
Boldogságuk föllelik:
Körülfogják, ölelik.

Nagy tizenkét éves lánya
Testvérkéit eldajkálja:
Varr, főz nekik s elmosogat,
S öccsére mos sokat.

A lobogó vagontűzhely
Minden gondot vígan űz el:
Fő, pattog a burgonya,
S piroslik a tarhonya.

Hét gyermek s egy hadiözvegy!...Hogy kicsoda, tudakoltam,
 Én Istenem mennyit görnyed! Hős férje már pihen holtan;
 Bár fájdalma kétszeres: A teremtés remeke
 Gyönyört neki „hét” szerez. Hét szép árva gyermeke!

S egyik oly szép, mint a másik! Nekünk meg egy fia sincsen!
 S foguk soha el nem vásik! Hadd legyen egy az én kincsem!
 Nem árt nekik ugorka; Tejfel, mézzel nevelem...
 Pirosak, mint sziporka... E hintón ki jön velem?“

Egy talicska a hintójuk, És az árvák összefutnak;
 S bár mi, vagonlakók, ójjuk: Egy sem indul vele útnak;
 Vágtatnak rajt, kibuknak: Mind az anyját öleli,
 S fittyet hánynak bajuknak! Ki könnyezve feleli:

A vagonra föl-fölkúsznak, „Ha tán beteg lennék holnap,
 Majd fölkúsznak, majd lecsúsznak; S nagyságtok majd ránk gondolnak:
 Hánynak cigánykereket, Áldja meg azt az Isten,
 S anyjuk rájuk vereget. Aki kész, hogy segítsen!

De ni! Őket egy szép este De míg birom a két karom,
 Villámhintós úr kereste; Őket óvni én akarom;
 Itt a hintó!... Oly fényes! Megbántódni ne tessék!
 S jön anyjuk, a szegényes! Mind „apja” e hét csöppség!

A gépből nagy úrnő lép ki, Mind a hétben csak őt látom:
 Lány selymét a kilincs tépi; Néki adott szóm beváltom:
 S így szól: „Édes asszonyom! Míg csak le nem roskadok:
 Rég kísérem már nyomon. El egyet sem hagyhatok:
 Hétből egyet sem adok!“

S a nemes úr, nemes asszony
 Hintájába száll, hogy hajtson;
 Őt kis fiú, két kis lány
 Hajt utánuk talicskán.

Patyi István.

A testvérek.

Nem szaporítom a szót, nem mondom, hogy így, meg úgy,
 ez meg az, hanem mindjárt ott kezdem, hogy hol volt, hol nem
 volt, volt egyszer a világon két testvér.

Ez a két testvér távol a várostól, künn lakott egy vadvi-
 rágos mezőn, egy kis tanyán.

Földművesek voltak. Szántottak, vetettek, arattak. Öreg
 édesanyjuk főzött rájuk, viselte gondjukat.

Éltek, édegettek. Csendes munkában és imádságban telt

életük. De egyszer nagy szomorúság érte őket, édesanyjuk meghalt.

Bizony, nem volt többé, aki főzzön nekik, mosson rájuk, nem volt, aki foltot vessen ruhájukra, aki örömkben, bánatukban résztvegyen. Árván, szomorúan, éhesen, rongyosan tengődött ezentúl a két testvér.

Nem volt mást mit tenni: asszonyt kellett vinni a házhoz. A régi tanyaházza szemben hát egy másik kis házat is építettek. Most már mind a két testvérnek megvolt a maga külön kis otthona. Nemsokára aztán asszony is került mind a két házba.

A földön azonban nem osztozkodtak. Együtt művelték, együtt túrták. Csak a termésen osztoztak meg testvériesen.

Learatták, összegyűjtötték az Isten áldását. Azután összehordták a gabonakévéket két asztagba.

Nyugodalmas, csöndes nyári éjtszaka volt. A hold nyájasan sütött a letarolt mezőkre. Megvilágította a két kis házikót, a két asztagot s a mozdulatlan tornyos nyárfákat.

Az asszonyok már az igazak álmát aludták.

Csak a két testvér volt még ébren. Ott üldögélt mindenik a maga házacskája küszöbén s hallgatták a tücskök muzsikáját. Nem látták egymást. Belemerengtek a csöndes éjtszakába.

Egyszer az egyik testvér meghökkenve kapja fel a fejét. Vajjon mit láthatott?

Előbb a saját asztagját nézi, majd a bátyját s úgy véli, hogy a bátyja asztagja kisebb. Elszomorodott. Nyugtalanlás szálta meg szívét. Hogyan is történhetett, hogy megrövidült a bátyja?

Felállott. Odament a maga asztagjához. Levett két kévét. Karjára fűzte. Azután megindult, hogy azokat a bátyja asztagjához tegye.

Amint ment, egyszer csak beleütközött valakibe.

Meghökken. Hátralépett. A hold éppen akkor bújt ki a felhők közül, mintha ő is kíváncsi lett volna: ugyan ki járhat éjnek idején az asztagok körül?

S ím, kit lát maga előtt? Tulajdon bátyját! Ő is éppen két kévét cipelt a karjain, akáresak ő.

— Hát te mit mivelsz, testvér? — kérdezte az öregebbik.

— Meg akartam toldani az asztagodat, mert úgy látom, hogy az kisebb lett, mint az enyém.

— Dehogy lett. Én is éppen abban a járatban vagyok, hogy megtoldjam a tiedet, mert én meg úgy látom, a tied lett a kisebb.

Hallgattak egy darabig. Csak néztek egymásra. Egyszer csak elnedvesedett a szemük. Kihullott a két kéve a kezükből... Egymásnak nyújtották dolgos, kérges tenyerüket, megszorították egymás kezét...

Szalay László.

KISFIAM ESTI IMÁJA.

Uram, láttam ma egy embert,
A vak koldús mellett elment
Földi jókkal megrakottan
— Köszönöm, hogy nem én voltam.

Uram, láttam ma egy árvát,
Nem oda ment, ahol várták
S kifordult a kapun szótlan.
— Köszönöm, hogy nem én voltam.

Uram, ma egy kis virágon
Ott mélyült egy néma lábnyom...
Vád-gyötörtén ráhajoltam...
— Köszönöm, hogy nem én voltam.

Uram, ma egy kis bogárka
Lehullott az út porába.
Szálló szárnya szétbomoltan...
— Köszönöm, hogy nem én voltam.

Varga Lajos.

Az életmentő király.

Nagy Lajos egyik legnagyobb magyar király volt. Birodalma akkora volt, hogy négy tenger mosta partjait. Népe rajongott érte és sokáig emlegették jóságát, igazságosságát és bátorságát holta után is, akárcsak igazságos Mátyás királyét.

Egyszer éppen háborúba indult Olaszország ellen. A legderekabb huszárok voltak vele, nem csoda, hogy mindenütt győzött, mert azt tudjátok, hogy a magyar huszár csak előre tud rohanni és az ellenség elől soha meg nem futamodik.

Útjukban egy sebes folyóhoz értek. A folyó vize kiáradt és úgy zuhogott keskeny medrében, mintha ezer ágyú bömbölt volna.

Hídat kerestek, de nem találtak sehol, mert azt is elvitte az áradat. A magyar huszároknak pedig mindenáron át kellett kelni a folyón.

Lajos király ekkor így szólt egyik vitéz huszárjához:

Hallod-e, fiam, ugrass bele a vízbe, hadd lássam, milyen mély itt a folyó?

— Uram, királyom, nagyon mély itt a víz, a ló nem tud átúszni rajta, de ha Te parancsolod, megpróbálom — felelte tisztelettel a huszár.

— Előre fiam, előre! — mondta újra a király.

A huszár azonnal beleugratott a sebes folyóvízbe, azon-

ban a ló nem tudott úszni az örvénylő, kavargó sebes vízben és csakhamar elmerült a huszárral együtt. — Jaj, vége van... vége van! — kiabáltak a parton álló huszárok és mindnyájan utána akartak ugratni.

— Megálljatok! — kiáltott harsányan a király. — Még nincs vége! Én küldtem a vízbe, én megyek utána!

Azzal lova oldalába vágta sarkanytűjét s egyenesen odaúsztatott, ahol a huszár elmerült, megragadta gallérját az éppen felmerülő huszárnak s úgy úszott ki vele a partra.

Egetverő éljenzés fogadta a hős királyt a parton, aki csurmovizesen vezette hős huszárját a partra.

— Éljen Lajos, magyarok királya! — dörögte a sok huszár.

A nagy király pedig csak ennyit mondott a körülötte álló huszároknak:

— Én küldtem a veszedelembé, nekem kellett őt megszábadítanom. Mert nekem minden magyar ember édes testvérem!

Rákóczi álma.

Irta: *Seres Jolán.*

SZEREPLŐK:

Zrinyi Ilona.

Ferenc, Juliánka gyermekei.

Badinyi, Rákóczi nevelője.

Kolonits bíboros.

Páter.

I. növendék.

II. növendék.

BEVEZETŐ.

(Harangszó)

Zúgnak a harangok a kurucz Kassában
Érenyelvek hirdetik szerte a világban.
Az ősi magyar föld megindult, visszatért
Egy millió magyar lerázta bilincsét,
Egy millió testvért szívünkre öleltünk
Rákóczi Ferencért nem sír már a lelkünk.
Cseng-bong a harangszó kétkedők fülébe
Mint üstökös világít a derengő éjbe
Rákóczi jelszava, Petőfinek dala:
Ezeréves multunk nem lehet veszendő
Magyar hittel hisszük szebb lesz a jövőnk
Magyar harang szól már a kassai dómban
Szabadság napja süt a nagy bujdosóra...

(a harangszónak vége.)

I. JELENET.

Szín: Munkács várának nappali szobája. Színen vannak: Zrinyi Ilona, oldalán két gyermeke Ferenc és Juliánka. A gyermekek anyjukhoz simulnak és anyjuk átöleli őket.

Juliánka (feláll): Édes anyám! A labancok teljesen kifosztják a várat. Hogy nézheti el ezt?

Zrinyi I. (sóhajt): Kedves kislányom már nem tehetek semmit. A vár elesett az árulás folytán. Holnap Bécsbe indulunk és ott panaszt teszok a császárnál, hiszen megadás előtt biztosította úgy a mi, mint a vár védelmét. Itt van a császári levél (levelet vesz elő).

Ferenc (örömmel): Holnap indulunk, óh de jó lesz édes anyám (csókolja). Ha megérkezünk Bécsbe, örömben leugrok a Szent-István templom tornyáról.

Juliánka: Csak meg ne bánd ezt a nagy lelkesedést, Ferenc. Nem bírom én már a bécsiekben.

Zrinyi I.: Igazad van kislányom, most is csalódtunk.

Ferenc: Az igaz, hogy kifosztották a várat, de mégis örülök, hogy vége van a harenak. Ugy féltettelek édes anyám (csókolja a kezét), nem asszony kezébe való a fegyver. Majd ha nagy leszek, akkor én megmutatom, hogy mi a magyar virtus és megfizetek a labancoknak ezért a bánásmódért. Tegnap azt álmodtam, hogy én voltam Magyarország fejedelme.

Juliánka: Adja a magyarok Istene, hogy úgy legyen.

Ferenc: De mást is álmodtam ám.

Zrinyi I. (megcsókolja a fia homlokát): Én érzem, hogy egyszer — ha megnősz — te leszel a magyar nép apostola. Beszéld el az álmod, fiam.

Ferenc: Sok dicsőséges harc után azonban szegényen fejeztem be életemet, idegen országban.

Juliánka (nevet): Egy Rákóczi nem lehet szegény. Ne aludj, nem álmodsz (nevet).

Ferenc (felnéz): Szép volt édes anyám, gyönyörű fehér lovon ültem a seregek élén, kezemben fehér selyem zászló volt (hirtelen Juliánkához fordul) és akár hiszed, akár nem — a zászló suttozott.

Juliánka (nevet): Óh, de bolondokat beszélsz (nevet). És mit suttozott a zászló?

Ferenc (áhitattal): Pro patria et libertate. (el).

II. JELENET.

Szín: Utca-rész. Zrinyi Ilona két gyermekével és Kolonits bíborossal egy ajtó előtt áll. Utcai zaj, lárma hallatszik.

Kolonits (gúnyosan): A császár Ófelsége így rendelkezett. Asszonyom, Julia ide megy be a zárdába és Ferenc egy cseh-

országi kolostorba vonul. A császár gyámapai jogán így látja jobbnak.

Zrinyi I.: Hát ezért hívatott Bécsbe a császár, hogy megfosszon gyermekeimtől (magához öleli őket). Nem engedem! Gyermekeimmal magam rendelkezem. Nem! Soha!

Juliánka: A Rákóczi vagyokra fáj a foguk.

Kolonits (dühösen): Rebellis fajzat! Mars be a zárdába! (megtaszítja Juliánkát).

Zrinyi I. (sír): Gyermekeim, drága gyöngyeim!

Ferenc: Ne sírjon, édesanyám, megtanítom én még ezért a császárt kesztyűbe dudálni (csókolja az anyját).

Kolonits: Te fogsz úgy táncolni, ahogy mi dudálunk! Lázadó! (megrugja).

Zrinyi I.: És Ön pap, az Isten szolgája?

Kolonits: Mégpedig Isten kegyelméből bíboros.

Juliánka: Nem sikerül a tervük! Rákóczi Ferencből nem lesz pap és Rákóczi Juliából nem lesz apáca. Más a mi hivatásunk.

Kolonits: Felforgatni ugy-e, Magyarországot? Épen ideje, hogy a császár bedugjon benneteket a kolostorba. (Megtaszítja Juliát). Mars be a zárdába! (Belöki a kapun).

Zrinyi I.: Megyek a császárhoz. Így tartotta meg a nekem tett ígéretét? (sír).

Ferenc: Ne sírjon édes anyám, Csehországban is magyar maradok én (mind el).

III. JELENET.

Szín: A kolostor ebédlője. Rákóczi Ferenc kinéz az ablakon. Két növendék beszélget.

I. növendék: Mindig a távolba néz. Vajjon mit lát?

II. növendék (nevet): Bizonyára a nagy, dicsőséges Magyarországot.

I. növendék: Én megszólítom.

II. növendék: Kár volna megzavarni az álmodozását. Már négy éve, hogy ez így van.

I. növendék: Én sajnálom (el).

Páter (jön): Kedves Gróf, látogatói érkeztek.

Ferenc: Már többször mondtam Atyám, hogy herceg Rákóczi vagyok.

Páter: Nekünk csak gróf, fiaeskám, csak gróf.

Ferenc: Nem vitatkozom. Mit kíván tőlem?

Páter: Már négy éve, hogy itt van a kolostorban.

Ferenc: Sajnos. Már négy éve nem láttam az édes anyámat (sóhajt).

Páter: Felsőbb helyről érdeklődnek, hogy mi a szándéka? Meg szeretne-e a kolostort, Isten szolgája akar-e lenni?

Ferenc: Nem, Atyám. A Rákóczi név sokra kötelez engem.

Páter: Nagy és nemes dolog Istent szolgálni.

Ferenc: Igaza van Atyám, de engem vár a sokat szenvedett magyar nép, akit az ág is húz. Magyarországért élni és ha kell, meghalni nagy és dicsó dolog. Életem, vérem Magyarországé. A késő utókor nevémet imáiba foglalja. Késő századok népe nevémet áldani fogja. Jelszavam Istenért és hazáért, üstökösként ragyog a magyar égen mindörökké.

Páter (megbotránkozva): Elég, gróf Ur, később majd beszélünk még erről (el).

Ferenc (továbbra is kinéz az ablakon).

(Juliánka és Badinyi jönnek).

Juliánka (örömmel): Ferenc testvérem! (öleli, csókolja).

Badinyi: Kis uram! Drága kis uram (kezét szorongatja).

Ferenc: Juliánka! Badinyi! Bátyám! (öleli csókolja őket).

Juliánka: Ugye nem vártál bennünket?

Ferenc: Nem bizony, hogy tudtál ide bejönni?

Juliánka: Cselhez folyamodtunk.

Ferenc: Üljetek le, ezt el kell mesélni (leülnek).

Juliánka: Megszöktem a zárdából, férjhez mentem gróf Asprementhez. Férjem császári tábornok és kieszközölte a császártól nemcsak ezt a látogatást, hanem azt is, hogy Kolonitsnak el kell számolnia a vagyonunk jóvedelmével. Nem úgy kezelték a Rákóczi vagyont, hogy azzal valaha beszámoljanak. Képzelheted, milyen dühös volt Kolonits, amikor megkapta a császári parancsot. Szemtanúk mesélték, hogy rátaposott a császár levelére. Kár, hogy mi ezt nem láthattuk.

Ferenc: Igazán sajnálom, hogy nem láthattam.

Juliánka: Nemsokára nagykorú vagy, Ferenc. Vesd le ezt a ruhát. Nézd, hoztunk mi helyette mást (díszmagyart, kardot ad át Rákóczinak).

Ferenc (örömmel): Díszmagyar! Kard! (símogatja).

Badinyi: Ez való a kis Uramnak! Jőjjön velünk! Várja a szenvedő haza.

Ferenc (lelkesen): Megyek! A Rákóczi név egy a magyar szabadsággal! Megyek! Kibontom a zászlót, had suttogja: Pro patria et libertate.

Juliánka (örömmel): Ezt vártam tőled, Ferenc. Lobogtasd a zászlót! Neved csillagként fog ragyogni a magyar égen soha el nem múló fénnel (mind el).

IV. JELENET.

Szín: *Juliánka* palotájának szobája. *Rákóczi* a heverőn fekszik, álmodik. A falon *Krisztus-kép*.

Juliánka (bejön): Vajjon mit álmodik (megcsókolja a homlokát). Álmodj Rákóczi Ferenc, közeleg az idő, hogy kibontathod a zászlót. Pár nap és nagykorú vagy. Mehetsz haza Ma-

gyarországba, küzdeni a szegény, sokat szenvedett magyar népért és a szabadságért (kimegy).

(Rákóczi álma jelenik meg a színpadon).

(Rákóczi 50 éves bejön, leül).

Rákóczi (levelet olvas): A fejedelem asszonynak meghasadt a szíve gyermekeiért való aggodalmában. A bécsi kamarilla levelet írt neki Párisba, hogy bírja rá Nagyságodat a meghódolásra, a hazatérésre, mert ha nem, úgy fogva tartott két fiának, Józsefnek és Györgynek kiszúrattja a szemét. A fejedelem asszony bele is kezdett a levél írásba, de ismerve Nagyságod meg nem alkuvó lelkét, összetépte és halva rogyott össze (felzokog). Szegény Amália! Nem tehettem másként, Rákóczi Ferenc nem hódolhat meg soha! Rodostó! Magyarok sírboltja, temetője (felkel, sétál). A dicsőséges szabadságharc belefulladt a szegénység posványába. Elfordultak a fejedelmek a magyar ügytől, mert háborút jelentett volna. A napkirály meghalt. Az orosz cáρ Karlsbadba ment a rossz máját gyógyíttatni. Eldobtak bennünket, mint a kifacsart citromot és most sötét felhők takarják a magyar eget. A balsors madara kísért a kurucokat. Hol volt a hiba, Istenem? A vezetésben? A vezetőkbén? A pestisben, amely százezrével pusztította a szegény magyar népet (sír). Itt, a tenger partján morzsolom le életemet. Akiket a szatmári béke szépen szóló sípszava hazacsalogatott, ám menjenek. Nem akarok oka lenni senki balsorsának. De vannak itt igaz hívei a magyar szabadságnak: Bercsényi! Mikes! Forgách! és a többi bujdosók. (Letérdel Krisztus képe előtt, imádkozik). Magyarok Istene! Fogadd szívesen azt az áldozatot, amit hazánkért, a magyar szabadságért hoztunk. Tedd naggyá és boldoggá ezt a sokat szenvedett drága magyar hazát (lehajtja a fejét) Amen! (el).

Rákóczi (felébred és felugrik): Istenem! de furesát álmodtam. Vajjon a jövőbe engedett-e belepillantani? Ha úgy volna is, ahogyan álmodtam, nem rettenek vissza. Megyek a dicsőség, a szenvedés, a meg nem alkuvás útján. Haza megyek az én népem közé. Vezetni fogom a dicsőség útján. Rákóczi Ferenc meg nem hátrálhat soha! Megjelenésemre felsír a magyar lelkekben a kuruc érzések tárogatója. Kibontom a zászlót Istenért és hazáért (el)...

Vége.